

Мектептегі мерекелер:

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

1 ҚЫРКҮЙЕК

БІЛІМ КҮНІ
құтты болсын!

Мектептегі мерекелер

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

№8 (218), 2026

Журнал 2006 жылдың қаңтар айынан бастап екі айда бір рет қазақ тілінде шыға бастады.
2011 жылдан бастап ай сайын шығады

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал)

МАЗМҰНЫ

Т. Бектемірова. Ер бабамнан батырлықты үйрендім.....	3
Р. Бекишова. Қазақ хандығына 560 жыл	5
А. Бөрібай. Тіл – елімнің тірегі	7
А. Исламғали. Тарпаң мінезді талант	10
Г. Бөлесова. Жол ережесін бәрі білу қажет	13
Ж. Ғұмарова. Студенттермен кездесу кеші	16
А. Таған. Өнермен өмірін өрнектеген отбасы	18
Ж. Жүлекенова. Есірткі – өміріңді өшіретін қатер	20
Б. Нұрмұхамедов. Ақтөбедегі Бату хан дәуірі	22
Б. Отарбаева. Мемлекеттік тіл – менің тілім.....	25
К. Қаражанова. Ұстазсыз шәкірт тұл, шәкіртсіз ұстаз тұл.....	27
Г. Исанбаева. Әдептілік – тәрбие бастауы.....	30
Б. Дарменова. Білгірлер.....	32
А. Заева. Аяласаң, табиғатты аяла	36
Ұстаздар шығармашылығы.....	40
Оқушылар шығармашылығы.....	41

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«ПЕДАГОГ LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

«Мектептегі мерекелер:
тәрбие жұмыстарының
сценарийлері» журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10966-Ж
куәлігі берілді.

Басылым индексі: 75489

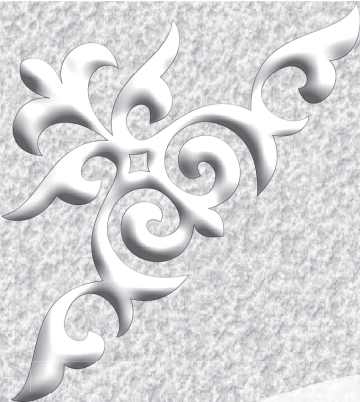
Басуға қол қойылды
04.09.2026 ж.
Офсеттік басылым.

Тапсырысы: 326.

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru
Сайт: www.pedagog-ltd

Журнал <<Print House GERONA>>
баспаханасында басылды.
Алматы қаласы, Сәтбаев көшесі
30А/3, 124-кеңсе.
Тел.: (727) 250 47 40.

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

Кіршібаева Райхан –
әл-Фараби атындағы
№145 мектеп-гимназия
директорының тәрбие
жұмысы жөніндегі
орынбасары.
Алматы қаласы.

**Қоңырбаева Сараш
Сахиқызы** – әл-Фараби
атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің
қауымдастырылған
профессоры, педагогика
ғылымдарының кандидаты.
Алматы қаласы.

**Атабекова Бақытгүл
Ботабекқызы** – PhD,
Абай атындағы Қазақ
Ұлттық педагогикалық
университетінің аға
оқытушысы. Алматы қаласы.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде CD дискіге жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Факс арқылы, бағалы хат арқылы да редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Ер бабамнан батырлықты үйрендім

Сабақтың мақсаты: ата-баба дәстүрін жалғастыра отырып, оқушы бойында ұлттық мақтаныш сезімін қалыптасыру, олардың ерлігіне бас иіп, өршілдікке баулу, ой-өрісін, дүниетанымын кеңейту.

Көрнекілігі: интерактивті тақта, сандық, кубик, суреттер, портреттер.

Барысы:

I. Мұғалімнің кіріспе сөзі:

- «Қанына тарпағанның қары сынсын» демекші, тәрбиесі мол осы сабағымызды аталы сөзден бастайын. Қазақ болып туғанымызға тәуба етуден артық нәрсе жоқ. Себебі, күнделікті өмірде теледидар, газет, журналдар арқылы көріп отырғандай, дүниенің төрт бұрышында небір оқиғалардың болып жатқанын көзімізбен көріп отырмыз. Тәуелсіздігіміздің 35 жылдығын бұйырса биыл тойлаймыз. Ал осы өмірді біздің ата-бабаларымыз жылдар бойы, ғасырлар бойы күтті емес пе? Олардың бойында дархан даладай кеңдік, қайсарлық қасиеттер сайрап жатты. Біздің тәрбие сағатымыз төрт бөлімнен тұрады. Әр бөлімнің өзіндік құпиясы бар. Ендеше іске сәт!

Жүргізуші: Ал, құрметті қонақтар, біздің 1-бөліміміз «Ел қорғаған бабамнан батырлықты үйрендім» деп аталады. *Ақ сандығым ашылды, Ішінен тізбек шашылды.*

Ал бірінші тізбек — Батырлық-

ты насихаттайтын соңғы туындылар жайлы әңгімеле. «Жетісу» газеті 1999 жыл Сабдалы жыраудың, Райымбек дастанынан үзінді.

Екінші тізбек — Мақал — сөздің мәйегі. (Кубиктер бойынша ойын)

Үшінші тізбек — Тебірентеді сені де, тебірентеді мені де. (Батырлықты насихаттайтын әндер).

Төртінші тізбек — Бабалар дәстүрінің жалғасы бола білген соңғы оқиғалар туралы әңгімелеу. (Желтоқсан оқиғасы).

Бесінші тізбек — Батыр бабам сияқты сөз саптайық, кел құрбым! (Мақалдардың бір сөзі жазылады, қалғанын тез тауып айт).

Алтыншы тізбек — Сөзжұмбақты шамала, өзінді-өзің дарала. (Сандықтағы сөзжұмбақты шешу).

Жетінші тізбек — Ойды түй, зердене құй. (Осы бөлімді қорытындылау).

Жүргізуші: Біздің екінші бөліміміз «Билік айтып, бірлікті мұра тұтқан билерім» деп аталады.

Ақ сандығым ашылды,

Ішінен жібек шашылды,

Күнпарақтар тізбектеліп,

Ретімен ашылды, - деп басталады.

Күнпарақтың бірінші беті — Билер жайлы жазылған соңғы деректерге шолу жасау.

Күнпарақтың екінші беті — Мақал — сөздің мәйегі (Мақал айту).

Күнпарақтың үшінші беті — Тебі-

реніп терме, төк қане.

Күнпарақтың төртінші беті — Әділдікті айт, ерлікті айт, халық жақтар бірлікті айт. (Тақырыптың бүгінгі өмірмен байланысы туралы).

Күнпарақтың бесінші беті — Сөзжұмбақты шамала. (Билер туралы сөзжұмбақты шешу).

Күнпарақтың алтыншы беті — Билердей бірлікті айтайық. (Ынтымақ, бірлік туралы мақалдар).

Күнпарақтың жетінші беті — Ойды түй, зердеңе құй. (Осы бөлімді қорытындылау).

Жүргізуші: Біздің үшінші бөліміміз «Шешен кісі — сөз бастар, адал кісі — ел бастар» деп аталады. *Ақ сандығым ашылды,*

Ішінен жібек шашылды,

Шешендікті дәріптер,

Тізбектелді әріптер — ал ол қандай әріптер екеніне үнілейік? Ұ-ұ әрпі — Ұйқастарды ұйытшы деп аталады. (Мақалдың бір сөзі жазылады, қалғанын табу).

М-С әрпі — «Мақал — сөздің мәйегі» (Кубикпен ойын). А-а әрпі — Кең дария пейілі,

Шалқар көлі сияды.

Арынды ақындар жайлы,

Кімдер айтып шығады? - деп тақырыпты бүгінгі өмірмен байланыстырамыз.

«Сарыжайлау» әні орындалады.

М-М әрпі — Мұзбалақ Мұқағали Мақатаев туралы әңгімелеу.

С-С әрпі — Сөз саптайық (Мақал жарысы).

Ж-Ж әрпі — Жұмбағымды жобала. (Шешенің судай төгілген, тыңдаушың бордай егілген).

О-О әрпі — Ортақ ой (Осы бөлімді қорытындылау).

Жүргізуші: Батырдан, биден, шешеннен бата алған мен балаң деп аталады.

Ақ сандығым ашылды,

Ішінен бата шашылды,

Тізбектеліп баталар,

Цифрлармен ашылды. 1-сан не дейді?

Кім зерделі, кім тапқыр?

Ұйқастарды ұйқастыр.

2-сан не дейді? Мақал — сөздің мәйегі.

3-сан не дейді? Түрлі-түсті баталар.

4-сан не дейді? Сөзжұмбақты шамала,

Өзіңді-өзің дарала.

5-сан не дейді? Ойды түй, зердеңе құй (Осы бөлімді қорыту).

6-сан не дейді? Ән — көңілдің ажары.

«Отаным Қазақстан» әні хормен орындалады.

Жүргізуші: Құрметті қонақтар, ұстаздар, оқушылар! Көріп тыңдағандарыңызға рахмет!

Тұрсынхан БЕКТЕМІРОВА,

Н.Н. Головацкий атындағы

мектептің қазақ тілі мен

әдебиеті пәні мұғалімі.

Н. Головацкий ауылы,

Панфилов ауданы,

Жетісу облысы

Қазақ хандығына 560 жыл

Мақсаты: тәрбиеленушілерді қазақ хандығының құрылу тарихымен таныстыру. Оларды елжандылыққа, бірлікке, ынтымаққа тәрбиелеу.

Мұғалім тарихи кештің мақсатымен қысқаша таныстырып өтеді.

1-жүргізуші: Биылғы жылдың еліміздің тарихындағы, халқымыздың тағдырындағы алатын орны ерекше. Биыл біздің мемлекетіміздің, яғни Қазақ хандығының құрылғанына 560 жыл толып отыр.

ҚР Әнұраны орындалады.

2-жүргізуші: Қазақ халқының түрлі мемлекеттік бірлестіктерге бытырап, саяси бөлшектенуін жоюға әрекет жасау Жошы ұрпақтары — Керей мен Жәнібектің үлесіне тиді.

Оқушы:

Рухы мен тілін жанындай сүйген,
Адамдар неге санаулы?

Ұлт үшін дәуір отына күйген,
Аталар болды алаулы.

Армандай асқар,
Жолдарға бастар,

Ісіңнен ұрпақ от алар.

Қалмайсың көштен,

Шықпайсың естен,

Тағдыры шыншыл аталар.

1-жүргізуші:

Қазақ жеріндегі саяси бытыраңқылық, әсіресе, Әбілқайырдың билігі тұсында өзінің шарықтау шегіне жетті.

Көрініс. «Сұлтандар кеңесі»

(Керей сұлтан мен Жәнібек сұлтан сұхбат құруда, үйге бір топ ақсүйектер кіреді)

- Ассалаумағалейкум, ағалар.

- Уағалейкумсалам, төрлетіңіздер.

Ақсүйектер басшысы: Біз бір маңызды мәселемен келіп тұрмыз. Елді бей-берекетсіздік басып алды. Хан-екем соғыстарды үдетіп, салықты көбейтті. Әскери дайындықсыз, батырларды қудалау негізінде ойраттардан жеңілгені өздеріңізге мәлім. Бөлінетін кез келмеді ме екен?

Жәнібек: Иә, сөздеріңіз рас, ханның қаһарына жергілікті сұлтандар мен қарапайым халық та ілігіп отыр. Өз алдымызға ел болатын күн келді.

Керей: Бар қазақты біріктіретін уақыт келгенін халық та түсінді, соңымыздан ереді деп сенемін.

Жәнібек: Елдігімізді сақтау үшін туған жерден жырақтауымызға тура келеді. Моғол ханы Есен Бұға туысымыз дулаттардың көмегімен хан тағына отырды. Бірақ бауыры Жүніс Темір әулетімен одақтасып ағасына қарсы шығуда. Есен Бұға інісіне қарсы одақтас іздеуде. Сонда жол тартсақ қайтеді?

Керей: Көшсек көшейік. Сол жаққа көшіп барып, Ұлы жүзбен бірігейік.

Сұлтандар: Біз дайынбыз, бастаңыздар көшті. Біз сіздермен біргеміз.

Жәнібек: Кереке, ұзақ жолға шыққалы тұрмыз. Өзінің бір бата беріңіз.

Керей:

Жолыңды Алла қолдасын,

Жаманшылық болмасын.

Кетілмесін тұлпарыңның тұяғы,

Қайырылмасын сұңқарыңның қияғы.

Барған жерде құшақ жая қарсы алсын,

Жақсы адамдар, жайсаң жандар зиялы.

Жалпақ емес, жақсы жермен таныс-
қын.

Алла жебеп ұшқан құспен жарыс-
қын,

Көңілің шат, ат-көлігің арымай,
Отбасыңмен аман-есен табысқын.
Әумин!

1-жүргізуші: Сонымен Керей мен Жәнібек бастаған 200 мың адам Жетісуға бет алды.

2-жүргізуші: Ол туралы тарихшыларымыздың айтқандарына құлақ түр-
сек.

Оқушы: Мұхаммед бен Уәли былай дейді: «Әбілқайыр хан Дешті Қыпшақ аймағында өз жауларының балаларын жеңіп шыққан кезде Жошы ханның ұлы Тоқа Темір хан ұрпақтарының кейбіреулері, мысалы Керей мен Жәнібек бағыну мен мойынсыну шеңберінен шығып, отанынан кетіп қалғанды жөн көрді. Олар бабаларынан мұраға алған елден бас тартып жат жерге апаратын жолға шықты. Мойындауға лайықты адамдар тобымен олар Моғолстанға апаратын жолды таңдап алды».

Оқушы: М.Х. Дулати: «Сол уақытта Дешті Қыпшақты Әбілқайыр хан биледі. Ол Жошы әулетінен шыққан сұлтандарды көп мазалады. Жәнібек пен Керей одан Моғолстанға қашып кетті. Есен Бұға оларды шын ықыласпен қарсы алып, Моғолстанның батыс шебін құрайтын Шу мен Қозыбасы округін берді. Әбілқайыр өлген соң Өзбек ұлысы бұзылып сала берді. Онда үлкен шатақтар басталды. Оның көп бөлігі Керей мен Жәнібек хандарға көшіп кетті, сөйтіп олардың төңіре-

гіне жиналғандардың саны 200 мыңға жетті. Олар енді өзбек-қазақтар деп аталатын болды. Қазақ сұлтандарының билігі 870 жылдан басталады. Бәрін де Алла біледі».

870 жыл қазіргі біздің жыл санауымыздың 1465-1466 жылдары.

1-жүргізуші: 1465-1466 жылдары Керей мен Жәнібектің Батыс Жетісуды құтты мекен етіп, Шудағы Қозыбасыдағы қазақ хандығының ұлттық туын тігіп, Орда құруы ең алдымен, көшпелі қазақтардың ел болып, еңсе көтерсек деген ынта-үмітін жүзеге асырды.

2-жүргізуші: Екіншіден, суы мол, топырағы құнарлы, жер жаннаты Жетісу жері қалың қазақтың мақтанышына айналды.

Оқушы: Жерұйықты іздеген Асан Қайғы бабамыз Жетісуда болған кезде: «Жетісудың ағашының басы жеміс екен», - десе, екі сұлтан келіп орналасқан жер Шу туралы: «Ей, Шу, атыңды теріс қойыпты. Мына ну қамысың елді ешбір жұтқа бере қоймас», - деген екен.

Оқушы:

Ғасырдың құрдасы,
Ақындар жырлаған,
Көненің сырласы
Тарихты тыңдаған.
Шежіре шертеді,
Көшесі, әр тасы,
Ғажайып ертеңі,
Жетісу алқасы.

Қорытынды.

Роза Жакановна БЕКИШОВА,
Алматы облыстық №1 балалар үйі
директорының оқу ісі жөніндегі
орынбасары.
Алматы қаласы

Тіл – елімнің тірегі

Мақсаты: оқушыларға ана тілінің қадір-қасиетін ұғындыру, еліне деген сүйіспеншіліктерін арттыру, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру, ана тілін құрметтеуге үйрету.

Міндеттері: оқушыларды туған тілін сүйе, тез ойланып, жауаптарын тиянақты жеткізуге, жүйелі еркін сөйлеуге баулу, таза сөйлеуге тәрбиелеу.

Әдіс-тәсілдері: түсіндіру, көрсету, ойлау стратегиясы, сұрақ-жауап.

Көрнекілігі: тіл туралы өнегелі сөздер, әйгілі тұлғалар портреттері, сурет көрмесі, тақырыпқа байланысты керекті құралдар, ұнтаспа және т.б.

Жоспар:

1. «Ата өсиеті» көрінісі.
 - а) Тіл туралы мағлұмат;
 - ә) Әдеби монтаж.
2. Оқушылар сөйлейді;
3. Мақал – сөздің мәйегі
 - а) Күй;
 - ә) Тіл шұбарлау дегенді қалай түсінесің?
 - б) Әңгіме құрастыру;
 - в) Қорытынды.

1. «Ата өсиеті» атты көрініс көрсету.

Көрініс: «Ата өсиеті»

Автор: Өте ертеде бір қадірлі шешен қария келте дүниеден көз жұмырында қасына ұлын шақырып алыпты.

Қария: балам, мен ұзамай дүние саламын. Әкем қазына қалдырмады деп қамықпа. Ел ішінде қалдырып бара жатқан асыл мұрам бар. Соны іздеп тап, қадірле, қастерле.

Бала: Рахмет, әке, аманатыңызды орындаймын.

Автор: Ол көп іздеп ештеңе таппады. Сосын Абзал атаға келеді.

Бала: Ассалаумағалейкум, Абзал ата!

Абзал ата: Уағалейкумассалам, балам! Әбден шаршап-шалдыққан екенсің. Не істеп жүрсің?

Бала: Әкемнің асыл мұрасын іздеп таппадым. Ол сонда қандай мұра болды екен?

Абзал ата: Әй, балам-ай, атаңның сөзіне шүбә келтірме! Оның саған қалдырған асыл мұрасы – тіл! Ол шешен адам еді ғой. Бәріміз де сөйлеуді сенің әкеңнен үйрендік. Тілден қымбат қазына жоқ, балам! Әкеңнің саған қалдырған қазынасы – сол.

а) Елім, жерім, тілім деп жырлайтын ақын ағамыз Мұхтар Шахановтың «Төрт ана» өлеңі.

Әр адамда өз анасынан басқа, Жебеп жүрер, демеп жүрер арқадан,

Болу керек құдіретті төрт ана!

1-оқушы:

Туған жері – түп қазығы, айбыны,
Туған тілі – сатылмайтын байлығы.

Туған дәстүр, салт-санасы, тірегі.
Қадамына шуақ шашар үнемі.
Және туған тарихы,
Еске алуға қаншама.
Ауыр әрі қасіретті болса да.
Құдірет жоқ төрт анаға тең келер.
Онсыз санаң қаңбаққа ұқсап сен-
делер.

Өзге ананың ұлылығын танымас,
Төрт анасын менсінбеген пенде-
лер.

Мұғалім:

- Біз, балалар, бақытты ұрпақпыз.
Бейбітшілік заманда өмір сүрудеміз.

Бірақ тәуелсіздік бізге оңай жол-
мен келген жоқ. Ол туралы тарих пә-
нінен оқып білудесіндер. Бүгін біз
жалпы тіл, ана тіліміз жайында ой
қозғаймыз.

(Тақтадағы тірек-сызбаны түсінді-
ру)

Тіл — халықтың жаны, сәні, тұтас-
тай кескін келбеті. Адамды мұратқа
жеткізетін ана тілі мен дәстүрі. Біздің
осындай қасиетті мұрамыз, ана тілі-
міз — қазақ тілі. Қазақ тілі — Қазақ-
стан Республикасының мемлекеттік
тілі.

Қазақ тілі — өте бай, таза тіл. Осы
бай тіл — біздің мақтанышымыз. Әр-
бір елдің қуаты, байлығы, бақыты
экономикалық даму деңгейімен қана
емес, сонымен қатар мәдени, рухани
өрісімен айқындалады.

ә) Әдеби монтаж.

2-оқушы:

Қазақ тілі — өз тілім, анам тілім,
Абай, Мұхтар сөйлеген дана тілім.

Қастерлейді ұл — қызың мәңгі сені
Болашағым, бақытым, дара тілім.

3-оқушы:

Сүйемін туған тілді — анам тілін,
Бесікте жатқанымда берген білім.
Шыр етіп жерге түскен минутым-
нан,

Құлағыма сіңірген таныс үнін.

4-оқушы:

Тілім менің —
Ұлы Абайдай,
Мұхтардай пірім менің.
Құтты шаңырақ Отан да,
Білім алған батам да.
Осы тілде сөйлеген
Бабам менен атам да.
Осы тілде дарыған,
Әлдиі де анамның.

5-оқушы:

Туған тілім — тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылар сыр ойдағы.
Өссе тілім, мен де бірге өсемін,
Өшсе тілім, мен де бірге өшемін.

6-оқушы:

Ана тілің — арың бұл,
Ұятың болып тұр бетте.
Басқа тілдің бәрін біл,
Өз тіліңді құрметте.
«Білімдіден шыққан сөз,
Талаптыға болсын кез.
Нұрын, сырын көруге
Көкірегінде болсын көз». Абай

7-оқушы: Мұқағали Мақатаев «Үш
бақытым»

Ең бірінші бақытым — Халқым ме-
нің.

Соған берем ойымның алтын ке-
нін,

Ол бар болса, мен бармын, қор болмаймын,

Қымбатырақ алтыннан нарқым менің.

Ал екінші бақытым — Тілім менің,
Тас жүректі тіліммен тілімдедім.
Кей-кейде дүниеден түңілсемде,
Қасиетті тілімнен түңілмедім.

Бақытым бар үшінші — Отан деген,
Құдай деген кім десе, Отан дер ем.
Оты сөнген жалғанда жан барсың ба?

Ойланбай-ақ, кел-дағы, ол ал менен.

3. Мақал — сөздің мәйегі.

1. Отан — отбасынан басталады.

2. Отан — оттан да ыстық.

3. Жеті жұрттың тілін біл,
Жеті түрлі ілім біл.

4. Тіл тас жарады,
Тас жармаса, бас жарады.

5. Ана сүті бой өсіреді,
Ана тілі ой өсіреді.

6. Жақсыдан үйрен, жаманнан жи-
рен.

7. Ойнап сөйлесең де, ойлап сөйле.

8. Сөйлей-сөйлей шешен болар-
сың,

Көре-көре көсем боларсың.

9. Өнер алды — қызыл тіл

10. Аларда алақанын тосады,
Береде желкесін қасиды.

11. Шебердің қолы ортақ,
Шешеннің тілі ортақ.

а) «Адай» күйі орындалады.

ә) Тіл шұбарлау дегенді қалай тү-
сінесің?

8-оқушы: Өз ойын қазақша айта-
ды. Бірақ, орысша сөздерді қосып
сөйлейді. Олай етуге болмайды.

- Балалар, өз ойларыңды жеткіз-
генде таза сөйлеулерің қажет. Себе-
бі, егер адам қазақша сөйлеп келе
жатып, «ладно», «что», «иди» деген
сөздерді қосып айтса, ол сол адам-
ның мәдениетсіздігін, білімсіздігін,
ешқандай тілді сыйламайтындығын
көрсетеді. Сен өз ойыңды ағылшын,
орыс немесе кез келген тілде білді-
руіңе болады. Бірақ өз ана тілінде
таза сөйлеуге тырыс.

б) Топтарға сурет таратылады. Су-
ретке қарап қысқаша әңгіме құрас-
тыру.

- Оқушылар Қазақстанның та-
биғат байлығына, өсімдіктер, жа-
нуарлар дүниесіне тоқталып өтті.
Келешекте жақсы оқитындарын,
еңбек ететіндерін, еліміздің дамы-
ған мемлекеттердің қатарына қо-
сылуына атсалысатындарын айт-
ты.

Қорытынды.

Алғыс білдіру. Марапаттау.

**Айша Асанқызы БӨРІБАЙ,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Бейіндік мектебінің қазақ тілі
мен әдебиеті пәні мұғалімі.
Алматы қаласы**

Тарпаң мінезді талант

Таяуда қазақ әдебиетінде өзгеше табиғатымен, бөлек болмысымен ерекшеленіп, жарқырай көрінген ақын, халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері Маралтай Райымбекұлы Ақтөбе өңіріне табан тіреп, Сақтаған Бәйішев атындағы облыстық әмбебап ғылыми кітапханасында ақынның шығармашылығына арналған «Тарпаң мінезді талант» атты әдеби кеш өтті.

Ешкімге ұқсамайтын, ұқсауға талпынбайтын ақынның талай рухты да бояулы жырларымен қазақ оқырмандарын жігерлендіріп, сүйсіндіріп жүргені белгілі. Тағдыр қаталдык танытқанда, өмір сынақтары әр мезгіл, әр кезең сайын сүріндіре бергенде жырдан жұбаныш тапқан ақын оқырмандарды өлендегі шынайылығымен де баурады деуімізге болады. Ақынның шығармашылығы жайында қазақ әдебиетіндегі қабырғалы қаламгерлер, белгілі тұлғалар ой-пікірлерін күні бүгінге дейін білдіріп жүр. Мәселен, қазақтың біртуар азаматы І. Жақановтың «...оның әр жаңа өлеңі шыққанда қара нөсер сабалаған тұңғиық түнде жарқ ете түскен найзағай секілді мені оқыс елең еткізеді. Мұндай сезім менде сирек... өте

сирек кездеседі», - деп тандай қағуы тегін болмаса керек. Ақын, «Парасат» және «Құрмет» орденінің, халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері Мейірхан Ақдәулетұлы ақын Маралтай Райымбекұлының шығармашылығын тани түскен уақыттарда: «Бұл – әбден қанау мен қақпай көріп, қамытқа жегіліңкіреп келген қазақы өлеңнің еркіндікке шыққан кезіндегі «тентек баласы», - деп пікір білдіріпті.

«Тарпаң мінезді таланттың» шығар-

машылығына арналған әдеби кешке Ақтөбе облысының мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасының бөлім басшысы Назимат Демешова, ақтөбелік қаламгер қауым, кітапхана қызметкерлері мен оқырман жастар қатысты.

— Қазақтың талай талантты тұлғасын, әдебиет пен мәдениет майталмандарын дүниеге әкелген Ақтөбе жеріне қош келдіңіз! Әр дәуірдің даусын, әр ғасырдың үнін кейінгі замандарға жеткізетін қаламгерлер, өнер адамдары екені белгілі. Қазақ поэзиясына өз бояуыңызбен өзгеше өң берген сіздің жырларыңызды жарыса оқитын жастар көп. Шығармашылығыңызға зор табыс тілеймін, - деді Назимат Бекқа-

зықызы.

Ақынның шығармашылығына үңіле түскенде «Алтынкөпірліктер» деген сөзге тап боласыз. Бұл жаңа танып-білген оқырмандарға айтып жатқанымыз, әрине. Ал тәуелсіздік алған жылдарда әдебиетке келген Маралтай Райымбекұлын біраздан білетін оқырманға бұл сөз де, оның арғы жағындағы тұтас бір буынның шығармашылығы да жақсы таныс деп ойлаймыз. Олар — «Алтынкөпірліктер». Ақын Темірхан Медетбек: «Ол өз толқынының әдебиетке келу кезеңін осылай атаған. Яғни, ол толқын сол бір сапырылысы да, алыс-жұлысы да көп, бүкіл ел тауқыметті, таршылық заманды басынан өткеріп жатқан тұста, көп ақын-жазушылары-

мыз не істерін білмей абдырап, дағдарып, қаламы мен қағазынан көз жазып қалғандай болған кезеңде ұлы Мәртебелі поэзияның кешегі жағалауын ертеңге, яғни бүгінгі жағалауға қосқан көпір бола білді» - деп жазды. Ол буынның мықтыларының көбі әлі күнге дейін өз өлең-өрнектерімен көпті сүйсіндіріп жүр, кейбірі жер бетінен жоғалып кетсе де оқырмандарын жоғалтпағанын білеміз. Осы буынның арасында Әділ Ботпанов, Әмірхан Балқыбек, Жарас Сәрсек, Бауыржан Бабажанұлы, Бақыт Беделханұлы сынды ақындарды тізіп кете беруге болады.

Ақын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, Ұлттық педагогикалық ғылым Академиясының академигі Нұрлыбек Қалауов ақынның қазақ әдебиетіне әкелген жаңалықтарын тілге тиек етті.

— Кез келген қаламгерді белгілі бір кезеңде әдебиетке келді деп жатамыз. Алайда, мен олай ойламаймын. Ақын дүниеге келгеннен бастап қай уақытқа дейін де ақын боп қалады. Сол себепті бұл бір өте қызық дүние. Маралтай ақынның «Жазылмаған жырымды оқып тұрамын, Қазылмаған қабірімнің басында» деген жыр жолдары біраз ақынды тандандырды. Осыдан кейін Маралтай секілді жазатындарды да жиі байқайтын болғанбыз. Бұл оның ақындық қуат-жігерінің, көркемдік деңгейінің жоғары екенін анық аңғартады, - деді Нұрлыбек Амандәулетұлы.

Шара барысында ақын өзінің өмір жолы, әдеби ортаға алғаш таныла бастаған уақыты, күтпеген бұрылыстары көп тағдыры жайлы, сондай-ақ жеке шығармашылық шеберханасы туралы ақтарыла әңгімеледі.

Қаламгердің бұл уақытқа дейін бірнеше кітабы жарық көрді. Соның алғашқысы — «Ай-Нұр» атауымен шыққан болса, одан кейін «Ай», «Кентавр», «Балбал тас», «Тарпаң», «Асау» және «Аруана» атауындағы кітаптары қалың оқырманға жол тартты. Таяуда мемлекеттік сыйлыққа ұсынылған «Ақ батпырауық» кітабын ақтөбеліктерге таныстырып, замандас қаламгерлер жайлы «Ықтияр» атауындағы жаңа жырын оқып берді.

— Бір жыл бойы жазуға отырдым. Сондықтан бұл кітапта жаңа жырларым жинақталған. Ал кітаптың атауына келетін болсақ, бұл — бала күннен қолыма жібін ұстап жүрген «Ақ батпырауығым». Расымен солай, бала күнімнен түсімде үнемі ақ батпырауықтың жібінен ұстап жүретінмін және содан айрылып қалмау үшін қайда

ұшса соған қарай жүгіретін едім. Түсімде осылай болып, кей түндерде сол ақ батпырауықты қуамын деп жер үйдің терезесін сындырып шыққан күндерім де болды. Түс көрген сайын мені жетелейтін де тұратын, мұнда бір тылсым барын сезетінмін. Алайда, әлі күнге мен үшін жұмбақ күйінде, - деді ақын Маралтай Райымбекұлы.

Әдеби кеште ақынның «Адасқақ», «Қызыл өлең», «Күз. Алматы», «Автопортрет» және әйгілі «Әдилә» өлеңдері оқылды. Қатысушылардың да күткені осы болып, ақын жырларына ерекше қошемет көрсетті. Ақтөбелік қаламгерлер мен оқырмандарға риза болған кеш қонағы кеудесіндегі сырларын ақтарып, жиналғандарды ұйы-

тып, өлең-жырын төгіп-төгіп жіберді. Сонымен бірге қатысушыларға ақынның шығармашылығына арналған «Мен не деймін, сен не дейсің, өлеңім?» кітап көрмесі таныстырылды.

Кеш соңында Маралтай Райымбекұлы ұйымдастырушылар мен қаламгер қауымға және шара барысында сауалдарын қойып, белсене қатысып отырған кітапхана оқырмандарына алғысын айтты.

Аманжол ИСЛАМҒАЛИ,
С. Бәйішев атындағы Ақтөбе облыстық
әмбебап ғылыми кітапханасының
қызметкері.
Ақтөбе қаласы

Жол ережесін бәрі білу қажет

Мақсаты: Оқушылардың жолда жүру ережесі туралы білімдерін толықтыру, іс-жүзінде асыра білуге үйрету. Жолда жүру ережелерін ойда сақтай білуге үйрету. Тәртіптілікке, сақ болуға, көшеде өздерін дұрыс ұсатап жүруге тәрбиелеу.

Барысы

Жүргізуші: Құрметті оқушылар! Бүгін біз сендермен жолда жүру ережесінен білімдерімізді көрсетеміз. Ол үшін біз екі топқа бөлінуіміз қажет. Және әділқазылар алқасын сайлаймыз.

1. Әділ қазылар алқасымен және командалармен таныстыру

I команда «Автомобиль»

Ұраны: «Ақырын жүрсіп, аңдып бас»

II команда «Жүргінші»

Ұраны: «Жол тәртібін сақтайық, аман-есен болайық»

Сайыстар

I. Сайыс «Алысқа, алысқа, алысқа...»

Жұмбақтар:

Әкемнің тор тайы,

Май жалап, су ішсе,

Токтамай жортады. (Машина)

Үш көзді батыр,

Жлды аңдып жатыр. (Бағдаршам)

Арқаным тым ұзын,

Ала алмайсың бір үзім. (Жол)

Қозғалмасаң — құлайды,

Сүйемесең — сұлайды.
 Құйымшақта ері бар,
 Бұл не деген жануар? (Велосипед)
 Ала таяқ ұстаған,
 Жол тәртібін нұсқаған.
 Өмірінді күзеткен,
 Ысқырығы күшті адам. (Инспектор)
 Қатар жатқан қос білек,
 Үстінен келер күш үдеп. (Темір жол)
 Бір тұлпар су ішпейді, жжем жемейді,

Есіркеп ешбір адам жемдемейді.
 Жүк емес жануарға жүз адам да,
 Доғасын сымыңа сүйреп, жол жөнейді. (Трамвай)

Оқушы:

Айтқан сөзді құптап,
 Тек абайлап атта.
 Ережені мықтап,
 Есінде ылғи сақта.
 Автобусты тек аялдамада күту қажет.

Жүргізуші: Жаяу жүргіншіге не қауіпті деген ой бәріне келеді. Ол үшін тек жүргізуші ғана емес жаяу жүргінші де жол ережесін жақсы білу қажет. Сендер бір жерге бару үшін көбінесе қоғамдық көлікті пайдаланасыздар.

Автобустан түскеннен кейін жаяу жүргіншілер өтпесі бар жерден ғана жолдан өт.

II. Сайыс «Кім жылдам?»

Қағаз қиындыларынан көлік түрін құрастыру.

III. Ойын «Мен және менің достарым»

Жүргізуші: Мен сендерге сұрақтар қоямын. Егер сендер келіссендер мен және менің достарым деп жауап бересіңдер, келіспесендер үндемейсіңдер.

Кім қоғамдық көліктерде үлкендерге орын береді?

Кім бағдаршамның қызыл түсі жанғанда жолдан өтеді?

Кім жаяу жүргіншілер жолынан ғана өтеді?

Кім автобуста жолға ақша төлемейді?

Кім жол бойында доп ойнайды?

Кім жолда жан жағына қарамай өтеді?

Кім бағдаршамның жасыл түсіне ғана жүреді?

IV. Сайыс «Сен білесің бе?»

1. **Жаяу жүргінші жолдың қай бөлігімен жүру қажет?**

(Жаяу жүргінші тек тротуармен ғана жүру керек. Себебі, үлкен жол бөлігі тек жүргізушілерге ғана арналған)

2. **Жаяу жүргінші тротуардың қай жағымен жүру керек?**

(Жаяу жүргінші қарама-қарсы келе жатқан адамға бөгет жасамау үшін тротуардың оң жағымен жүру қажет)

3. **Жолды қиғаштар кесіп өтуге бола ма?**

(Жоқ. Жолды тура қиып өт, қиғаштап өткенге уақыт көп кетеді және келе жатқан көлікті көрмейсің)

4. **Неге жол бойында ойнауға болмайды?**

(Жол бойында ойнап жүрген балалар көлік жүргізушілеріне бөгет жасайды және ойынмен байқамай машина апатына ұшырауы мүмкін)

5. **Бағдаршамның сары түсі жанғанда жолдан өтуге бола ма?**

(Жоқ. Бағдаршамның сары түсі аралық түс. Ол «Дайындал» дегенді білдіреді)

6. Бағдаршам жоқ жерде жолдан қалай өту керек?

(Жолдан өтер кезде ең алдымен сол жағына кара, жол ортасына жеткенде оң жағына кара егер машина жоқ болса өте бер)

7. Бағдаршамның түстері қандай ретпен орналасқан?

(Бағдаршамның түстері жоғарыдан төмен қарай: қызыл, сары, жасыл)

8. Жаяу жүргіншілерге арналған бағдаршамның тағы қандай түрлерін білесіңдер?

(Жасыл және қызыл түсті адам бейнеленген және жасыл түсті «Жүріңіз» және қызыл түсті «Токта» жазуы бар бағдаршам)

V. Сайыс «Бағдаршам»

Бағдаршам: Сәлеметсіңдер ме, балалар! Сендерді бағдаршам мектебіне шақырамын. Бірақ алдымен мына тапсырмаларды орындауларың қажет. (Әр топ бағыттары жазылған парақтар алады. Әділ қазылар алқасы сол параққа бағаларын қояды)

1. Жолдан өту. Бұнда команда сап түзеп бағдаршамнан 10 қадам ары тұрады. Бағдаршам кезек-кезек үш түсін көрсетіп тұрады. Қызыл түсі жанғанда бір қадам артқа шегіну қажет, сары түсінде сол орнында қалады, жасыл түсі жанғанда алдыға жылжиды. Кім қателессе сол ойыннан шығады. Топтың мақсаты осы 10 қадамды қатесіз өту қажет.

2. Епті жаяу жүргінші. Команда мүшелері кезектесіп, бағдаршамның түстерін бейнелейтін нысанаға кішкентай доп лақтырады. Жасыл шеңберге тигізген жағдайда ойыншы кезек со-

нына өтеді; сары шеңберге тигізсе — лақтыру әрекетін қайталайды; ал қызыл шеңберге тигізсе — допты келесі адамға беріп, өз орнында қалады. Жеңімпаз команда — реттілікті қалпына келтіру процесін ең жылдам аяқтаған команда.

3. Ойлан, тап. Әр топ бірдей екті тапсырма жазылған конверт алады. 2 минут дайындыққа беріледі. Қай топ бірінші дайын болса сол топ жауап береді.

I конверт:

1. Тротуар дегеніміз не?
2. Жол реттеушісінің неше сигналы бар?
3. Жол қиылысы дегеніміз не?
4. Жаяу жүргіншілер қандай жерлермен жүреді?

II. конверт:

- 1) Жол өткелінен жүгіріп өтуге бола ма?
- 2) Велосипедпен неше жастан бастап жолмен жүруге болады?
- 3) «Зебра» дегеніміз не?
- 4) Бағдаршамның қызыл жарығының мәні қандай?

4. Белгіні тап. Бұл сайыста жаяу жүргіншілерге арналған жол белгілерінің мағынасын түсіндіреді.

VI. Сайыс «Жол әліппесі»

Сюжетті суретті қарап балалардың жол ережесінен қандай қателік жібергенін табу.

VII. Сайыс «Агитплакат»

ЖЖЕ байланысты алдын ала дайындап әкелген плакаттарын қорғау.

Қорытынды.

Әділ қазылар алқасы жеңімпаздарды анықтап, марапаттайды.

Гүлназ Ерсінғазықызы БӨЛЕСОВА,
№25 орта мектептің бастауыш сы-
нып мұғалімі.
Семей қаласы.
Абай облысы

Студенттермен кездесу кеші

Студенттермен кездесу кешінің жоспары:

Жастарға білім — басты арман,
 Талаптан өмір басталған.
 Еңбектен бәрі құралар
 Тускен жоқ ешкім аспаннан.
 Арманын арындатып жалын жас-
 тың,

Аласа, көне мектеп бағымды аш-
 тың.

Жасымнан алып ұшқан қиялыма,
 Қанатын байлап бердің қарлығаш-
 тың, - деген өлең жолдарын көкіре-
 гіне ұялатқан, күні кеше осы білім
 ұясынан дәріс алып үлкен өмірге қа-
 дам басқан, бұл күндері сессия де-
 ген сынақтан сүрінбей өтіп, ата-ана,
 бауырына, туған ауылына сағыныш-
 пен қауышқан ауылымыздың бір топ
 жастары бүгін бізде қонақта. Қазақта
 «Ауылына қарап, азаматын таны» де-
 ген сөз бар. Біз оны «Оқушысына қа-
 рап, мектебін таны» деп толықтырсақ,
 қателеспейтін сияқтымыз. Олай болса
 қарсы алыңыздар! - дей келіп, мектеп
 түлектерін ортаға шақыру. Әрқайсы-

сының мектепте оқып жүрген кездегі
 жетістіктері мен қай оқу орынының
 студенті екенін айта отырып, қонақ-
 тарды ортаға шақыру.

- Бұлар — мектебіміздің беделі, мақ-
 танышы бола білді, ұстаздардың еңбе-
 гінің жемісінің, төккен терінің өтеуі.

Ежелден елге сүйкімді,
 Ұстазы болу баланың.
 Өзім де сүйіп, бір түрлі
 Жаныма жақын баладым.
 Жасынан алып қасына,
 Баланы баулап қаршадай.
 Ұқсадың қимас досына
 Болысқан әсте шаршамай.

Ендігі кезекте осы оқушыларға дә-
 ріс беріп, балапандай баптап, қыран-
 дай қияға ұшырған ұстаздарды ортаға
 шақырамыз. Сөз кезегі сіздерде, құр-
 метті ұстаздар! *(Ұстаздар естелік ті-
 лектерін айтып, фотоға түседі)*

- Кеше ғана бір қорқыныш, бір
 үмітпен аттанып, бүгінгі күні үлкен
 өмірдің сара жолына сеніммен қадам
 басқан жастар, бұл сіздерге арналады.
 Қабыл алыңыздар!

- Белгілі дерек пен дәйек көздеріне сүйенсек, дүние жүзі бойынша студенттер саны екі есе өскен. Бір қызығы әлемнің қай түкпірінде де студент қыздар саны көп екен. Мысалы: Греция, Испания, Ирландия, Португалия сияқты елдерде студент қыздар саны 5 есе, Австрия, Финляндия, Ұлыбритания елдерінде 4 есеге жуық екен. Бұл көрсеткіштің бізде де қалыспайтынына өздеріңіз куә болып отырсыздар, дегенмен, құралақан емеспіз. Арнаулы және жоғары оқу орындарында оқып жүрген жігіттерімізді қарсы алайық. *(Ортаға атап-атап шақырылады)*

- Жіберген шақыртуды қабыл алып келгендеріңізге үлкен рақмет айта отырып, бүгінгі кешіміздің мақсатын айта кетейін.

- Кешіміздің мақсаты — алдымен, кейінгі іні-қарындастарға жол сілтеп, әр түрлі мамандықтардың түрінен мәлімет беру болса, екіншіден, күні кешегі оқушыларымыздың Азамат деген атқа ие болар үлкен жолдың үстіндегі аяқ алыс, бағыт-бағдарын біліп, кейінгіге үлгі ету.

- Олай болса, сіздерге берілетін бірінші сұрақ — өздеріңіз оқитын оқу орындары және ондағы факультеттерге байланысты таңдау пәні туралы сөз етсеңіздер?

- Қазіргі кезеңде жастар мәселесі — ең өзекті мәселелердің бірі. Жалпы студенттерге ортақ ең негізгі қандай мәселелер бар? Ауылдан барған студент алдымен нені білу керек деп ойлайсындар?

- Сіздер үшін мектеп өмірі мен студенттік өмірдің қандай айырмашылы-

ғы бар?

- Оқушылық кезең қайтып келсе, неден бастар едің? Мектеп қабырғасында айта алмай кеткен сөзің бар ма?

Әр студентке қойған сұрақтардың аралығында студенттік өмірден, жатақханадан көріністер көрсетіліп, әндер айтылады.

Әр қалада оқып жатқан студенттерді топтап-топтап шақырып, әр қаланың ерекшеліктері, ондағы мәдениет орындары, оқу орындарында студенттерге көрсетіліп отырған жағдайлар, оқу орындарында бөлінген гранттар мен оқу ақысы, т.б. оқушыларды қызықтырады сөзсіз. Өйткені, күні ертең-ақ өздерінің алдынан шығар жағдайлар. Сондықтан кез келген оқушыға көкейінде жүрген сұраққа жауап аларлықтай мүмкіндік берген жөн.

- Кешіміздің соғы кезеңіне жақындап келеміз. Мектебімізде дәстүрлі өтетін студенттермен кездесуге мұрындық болар осы кілтті келесі 9-сынып оқушыларына табыс етуге рұқсат етіңіздер!

- Құрметті студенттер!

Қазақ деп аталатын,

Керемет ғажап ат бар.

Адалдық, арды ақтайтын,

Болындар азаматтар, - деген игі тілек білдіре отырып, кездесу кешімізден осы аз ғана сыйлығымызды естелікке ұсынамыз. *(Әрқайсысына құттықтау хаттар ұсынылады)*

Ренжіп дос кетпесін,

Базарлы ет жас шағынды.

Мезгілің босқа өтпесін,

Қадірле қас қағымды.

Қиядан көздемесең,

Қиын ғой білім деген
Ойлы орын іздемесең,
Оңайға ілінбеген.
Жайнатсын жолдарыңды,
Бақыттың мың шырағы,
Жылытсын жандарыңды,

Өмірдің күншуағы, - деген игі тілек-
пен біз сіздермен қоштасамыз.

Ағзия Зұлхарнайқызы ҒҰМАРОВА,
Исатай орта мектебінің мұғалімі.
Исатай ауданы,
Атырау облысы

Өнермен өмірін өрнектеген отбасы

Отбасы — әр адамның өміріндегі ең қымбат мекен. Ал өнерді сүйіп, бір-бірінің шығармашылығын қолдайтын отбасының берекесі мен қуанышы ерекше. Өнерлі отбасында ән айтылып, күй тартылып, би биленіп, ұлттық дәстүр дәріптеледі. Үлкендер өз өнерін кейінгі ұрпаққа үйретсе, балалар ата-анасынан үлгі алып, өнерге деген қызығушылығын арттырады. Мұндай ортада өскен бала еңбекқорлыққа, ізденіске, әсемдікке және ұлттық құндылықтарды бағалауға тәрбиеленеді.

Ал сол өнерді отбасының өмір салтына айналдырып, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу — үлкен жауапкершілік әрі ұлағатты жол. Осындай өнерді өмірінің өзегіне айналдырған, ұлттық өнерді ұлықтап, жас ұрпаққа дәріптеп келе жатқан өнерлі отбасылардың бірі — Ниязбековтер отбасы және көркемдік жетекшісі «Мәдениет саласының үздігі», Қазақстан Республикасының «Озат азаматшасы» төс белгісі, Бауыржан Момышұлы «Батыр шапағаты» төс белгісі, «Өнер үздігі» төсбелгісі, «Асыл ана» төс белгісінің иегері ұла-

ғатты ұстаз, көп балалы ана Алпысова Мирамгүл Шүкірбайқызы.

Отбасының әрбір мүшесі үшін өнер — жай ғана әуестік емес, жүрек қалауы, рухани құндылық, өмірлік ұстаным. Ұлттық аспаптардың үнімен сусындап, дәстүрлі өнерді дәріптеп жүрген жас өрендердің жетістігі — ата-ананың еңбегі мен берген тәрбиесінің жемісі.

Өнер жолындағы ізденіс пен еңбектің нәтижесі бүгінде өз жемісін беріп келеді. Отбасы мүшелерінің қатарынан шыққан өнерпаз жастар түрлі деңгейдегі Халықаралық және Республикалық байқауларда топ жарып, өз таланттарын талай мәрте дәлелдеп жүр.

Солардың бірі — Утегенова Айзат. Алматы қаласындағы Ж. Елебеков атындағы Республикалық эстрада-цирк колледжінде ұлттық аспап — жетіген мамандығы бойынша білім алып, кәсіби өнер жолын таңдаған Айзат ансамбль құрамында көптеген Халықаралық және Республикалық байқауларға қатысып, жүлделі орындарға ие болды. Жақында оқу ордасын абыроймен тәмамдап, диплом алды. Бұл — жас өнерпаздың маңдай тері мен

тынымсыз еңбегінің жемісі.

Ал Ниязбекова Махаббат Ақтөбе қаласындағы гуманитарлық жоғары колледжінде ұлттық аспап — қобыз мамандығы бойынша білім алып, өнердегі ізденісін жалғастырып келеді. Ансамбль құрамында Халықаралық және Республикалық байқаулардың жеңімпазы атанып, өнер жолында өзіндік қолтаңбасын қалыптастырып келеді. Махаббаттың колледжді аяқтап, диплом алуы да отбасы үшін үлкен қуаныш әрі мақтаныш.

Ұлттық өнерді дәріптеумен қатар, ел тарихын, батырлар рухын насихаттау бағытындағы шараларға да отбасы өнерпаздары белсене атсалысып келеді.

Әлия Молдағұлованың 100 жылдық мерейтойы қарсаңында ұйымдастырылған Республикалық «Мерген ару» байқауында ансамбльдің дәстүрлі әншісі Утегенова Ұлболсын жүлделі орындарға ие болып, өз өнерімен көпшіліктің ықыласына бөленді. Бұл жетістік — оның бойындағы өнерге деген

сүйіспеншілігімен қатар, ұлттық құндылықтарға деген құрметінің айғағы.

Бір отбасындағы бірнеше баланың өнер жолын таңдауы — кездейсоқтық емес. Бұл — ата-ананың бала бойындағы талантты дер кезінде танып, қолдап, бағыт-бағдар бере білуінің нәтижесі.

Өнерлі отбасы болу — сахнада бірге өнер көрсету ғана емес. Ол — бір-біріне демеу болу, жеңісті бірге қарсы алу, қиындықты бірге еңсеру, ұлттық өнердің қадірін кейінгі ұрпаққа жеткізу.

Бүгінде бұл отбасының әрбір жетістігі — бір шаңырақтың ғана емес, ұлттық өнердің мерейі. Балалардың диплом алып, байқауларда жеңіске жетуі — ата-ана үшін баға жетпес бақыт. Өйткені перзентінің өз жолын тауып, ел алдында өнер көрсетуі — кез келген ата-ананың арманы.

Өнерге адалдық пен еңбекқорлықты ту еткен бұл отбасы ұлттық өнерді насихаттау жолындағы ізденісін жалғастыра бермек. Өнермен өрнектелген отбасының өмір жолы — кейінгі

ұрпаққа үлгі, ал сахнадағы әрбір жеңісі — ел мәдениетіне қосылған өзіндік үлес.

Өнер бар жерде — рух бар.

Рух бар жерде — ұлт бар.

Ал ұлттық өнерді жүрегіне серік еткен отбасының ғұмыры да өнермен өрнектеле бермек. Өнер жолындағы жаңа белес

Отбасының өнердегі тағы бір мақтаншысы — Алматы қаласындағы Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының 4-курс студенті Ниязбекова Ляззат.

Жас өнерпаздың шығармашылық ізденісі мен кәсіби шеберлігін шыңдауға бағытталған жұмыстары да өз нәтижесін беріп келеді. Ляззат Қырғыз елінде өткен «Жаңа Ысым» фестивалінің ашылу салтанатына арнайы шақыртумен барып, өнер көрсетті. Бұл — жас өнерпаз үшін үлкен шығармашылық тәжірибе әрі халықаралық мәдени байланыстарға жол ашқан маңызды қадам.

Сонымен қатар Ляззат ГИТИС-тің ұстазы Артем Кимнің шеберлік сабағына (мастер-класс) қатысып, кәсіби актерлік шеберлігін жетілдіруге мүмкіндік алды.

Қазіргі таңда жас өнерпаз режиссер Фархад Молдағалидің «Отец Сергей»

қойылымына қатысып, театр сахнасындағы шығармашылық жолын жалғастырып келеді. Театр өнерінің қырсырын меңгеріп, сахна мәдениетін қалыптастыру жолындағы әрбір қадамы — оның болашақ кәсіби маман ретінде қалыптасуына үлкен мүмкіндік.

Ляззаттың бұл жетістіктері — өнерді отбасылық құндылыққа айналдырған Ниязбековтер шаңырағының шығармашылық жолының тағы бір жарқын көрінісі. Ұлттық өнерді әнмен, аспаппен ғана емес, театр өнері арқылы да дәріптеп келе жатқан жас ұрпақтың ізденісі — отбасының өнерге деген шынайы сүйіспеншілігінің жемісі

Айнұр Әбдіқызы ТАҒАН,
Сазды тұрғын үй алабындағы
№10 модельді кітапхананың
кітапханашысы.
Ақтөбе қаласы

Есірткі — өміріңді өшіретін қатер

1987 жылы 26 маусымда БҰҰ Бас Ассамблеясының шешімімен нашакорлықсыз әлемдік қоғам құру және осы саладағы қызметін күшейту мақсатында, бүкіл әлемде есірткі заттарын теріс пайдаланумен және олардың заңсыз айналымымен күресудің халықаралық күні болып белгіленді.

Сақтаған Бәйішев атындағы Ақтөбе облыстық әмбебап ғылыми кітапханасыны қызметкерлерінің ұйым-

дастыруымен, «Триатлон» саябағында 26 маусым — Нашакорлыққа және есірткінің заңсыз айналымына қарсы күрес күніне орай, адамзат ұрпағына төніп тұрған зиянды әдеттердің зардаптарын түсіндіру, нашакорлық және есірткі секілді ғасыр індеттері туралы мағлұмат беріп, олардан аулақ болуға және салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында «Есірткі — өміріңді өшіретін қатер» ашық алаңы өтті.

Шараға №4 қалалық емханасының

психиатр, нарколог маманы — Светлана Жаканқызы Игилманова мен облыстық психикалық денсаулық орталығының психолог маманы — Карина Дулатқызы Оразкина қатысты.

Қазіргі таңда нашақорлық мәселесі бүгінде әлем бойынша аса өткір де, өзекті мәселеге айналды. Есірткі — бұл жүйке жүйесіне әсер ететін және адамның психикасын өзгертетін заттар. Дәрі-дәрмектер сияқты, есірткі де пайдалы болуы мүмкін (ауырсынуды жеңілдетеді, операция үшін анестезия жағдайында енгізеді), сондай-ақ теріс пайдалану кезінде де зиян. Алайда, есірткінің эйфория күйін тудыратын қасиеті адамдарды оларды зияндығы туралы ойламай қабылдауға итермелейтіні жөнінде айтты. Сонымен бірге есірткі пайдаланатын адамның ерекшеліктері мен оларды сау адамнан қалай ажыратуға болатынын, осындай жағдайға ұшыраған адамдармен кандай жұмыстар жүргізетінін атап өтті.

«Дені саудың — жаны сау» дегендей жастарды болашақтары жарқын, нұрлы, әдемі болу үшін, зиянды әдет-

терден аулақ болуға, өздерін де, өзгені де нашақорлық қасіретінен қорғай білуге, спорт түрлерімен айналысып, спортпен дос болуға ақыл-кеңес беріп, салауатты өмір салтын ұстануға шақырды нарколог маманы Светлана Жаканқызы.

Кеш қонағы облыстық психикалық денсаулық орталығының психолог маманы Карина Дулатқызы, жастар арасындағы есірткіге әуестік көбінде білместіктен басталатынын айтты. Есірткіге тәуелділік психикалық және физикалық болып бөлінеді. Есірткіні қолданудың алғашқы кезеңдерінде адам өте жағымды сезімдерді сезінеді және бұл процесті қайта-қайта қайталағысы келеді. Затты қабылдаудан үзіліс кезінде тәуелді адамның көңіл-күйі нашарлайды, ол тітіркенеді және есірткінің келесі дозасынан басқа ештеңе туралы ойлана алмайды. Нәтижесінде есірткіге ағзаның тәуелділігі қалыптасады. Сондықтан әрбір ата-ана бала тәрбиесіне асқан жауапкершілікпен қарап, отбасындағы тәрбие құндылығын арттыру арқылы ұрпағы-

на зиянды әрекеттер туралы кеңінен ақпарат беріп, салауатты өмір салтын ұстанудың маңызын түсіндіріп отырғаны абзал. Жақын адамдардың тарапынан махаббат пен жылулықтың болмауы және ата-ана мен бала арасындағы түсінбеушілік, осы дертке әкелуі мүмкін.

Жас балалар есірткінің көмегімен, отбасындағы проблемалардан және жағымсыз эмоциялардан арылғысы келеді. Депрессия, бақытсыздық, мазасыздық және өз күшіне сенбеушілік. Бұл белгілер өзін-өзі төмен бағалайтын және басқаларды өзінен жоғары санайтын адамдарға тән. Олар ештеңеге қызығушылық танытпай, тұйық өмір сүреді...

Нашақорлықпен күресу — қиын және ұзақ процесс, оны жеңу үшін науқас және оның отбасы барлық

күш-жігерін салуы керек.

Адамға берілген құндылық — өмір болса, сол өмірді дұрыс сүру, тәрбиелі ұрпақ өсіріп, елге адал қызмет ету маңызды болып қала бермек, - деді Карина Дулатқызы

Психолог ашық алаңда жастардың белсенді қатысуымен әртүрлі психологиялық тренингтер өткізіп, салауатты өмір салтын сақтауға шақырды.

«Денсаулық — басты байлық» тақырыбында кітап көрмесі ұйымдастырылып, библиографиялық шолу жасалды.

**Жадыра Сағидоллақызы
ЖУЛЕКЕНОВА,**

**Сақтаған Бәйішев атындағы
Ақтөбе облыстық әмбебап ғылыми
кітапханасының қызметкері.
Ақтөбе қаласы**

Ақтөбедегі Бату хан дәуірі

Ел тарихын парақтап, пайымдағанда Алтын орда дәуірінің алатын орыны ықпалды. Дешті қыпшақ даласында ел болып ұйысып, мемлекет болып мызғымай тұрған, ұлы империяға айналған бірден-бір держава — Алтын орда болатын. Бүгінгі тәуелсіз Қазақстан аумағында жасақталған осынау әлемдік масштабтағы ұлы орданың бірден бір мұрагері де біздің еліміз. Тарихты тәуелсіз санамен пайымдай алатын кезеңге жеткен уақытта, осындай дүбірлі дүниенің тарихы, шежірелі мирасы

біздің мемлекетіміздің заңды мұрасы. Сондықтан, қоғамға, жас ұрпаққа Алтын орда тарихын насихаттау, бүгінгі елдік сананың отарсыздануына септігін тигізер тұғырлы тарих. Осы мақсатты негізге алған Сақтаған Бәйішев атындағы Ақтөбе облыстық әмбебап ғылыми кітапханасы жазушы, ақын Ұларбек Дәлейұлының «Бату хан» тарихи-деректі романының таныстырылым рәсімін ұйымдастырды. Шараға автор Астана қаласынан арнайы ZOOM платформасы арқылы қатысты.

Тарихи-деректі роман жайында алғы сөз, пікірді ақын, Қазақстан Жазушылар Одағының Ақтөбе облыстық филиалының төрағасы Қалмағанбетов Бижан Қуанышкерейұлы алды. Ақын өз пікірінде жаңадан жарық көрген тарихи туындының қазақ елі үшін аса құнды маңызға ие кітап екендігіне тоқталып, елдік мүдде, тарихи сана тұрғысынан салмақты, құнды дүние болғанын басты назарға ұсынып жеткізді. Авторға шығармашылық табыс тілеп, деректі романдардың жалғасын табуына тілектестік лебізін ұсынды. Екінші болып мінберге Қазақстан жазушылар одағының мүшесі, филология ғылымдарының докторы, профессор Асан Жұбаназар шығып, тарихи-деректі романды толық оқығанын, талдап баяндады. Әрбір қолданылған дереккөздерге жүйелі тоқталып, автордың ұтқыр ой толғамдарына жекелеп талдау жасады.

Роман барысындағы сюжеттерге байсалды пікірлерін айтып, авторға ағалық ұсыныстарын қоса білдіріп кетті. Сондай-ақ, оқырман ретінде, филолог ғалым ретінде бірді-екілі сыни ескертпелірін де тізбектеп, тарихи-деректі кітаптың өте сәтті жазылған дүние ретінде бағалай білді. Барлық бөлімдеріне жекелеп тоқталып, Алтын орда дәуірі жайындағы өзіндік ойларымен сабақтастыра баяндау рәсімі жоғары деңгейде орындалды. Одан кейін Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медициналық университетінің PhD-ы, «Қоғамдық

— гуманитарлық пәндер» кафедрасының доценті Исламов Марат Қайырханұлы сөз алды. Ғалым пікірін автордың «Жошы хан» тарихи-деректі романы бойынша жасады. «Жошы хан» романындағы оқиғалардың әдеби туындыға айналу жолдарын жоғары бағалап, тарихи

шығарманың ұлт бүгіні мен болашағы үшін алатын ауқымды орынын ерекшелендіре баян етті. Өз талдауындағы романның көркемдік мазмұнындағы тарихи шындықтың шебер ұсынылғанын жеткізіп, автордың шығармашылық ізденістеріне оң бағасын берді. Келесі болып «Ақтөбе облыстық мүгедектер қоғамы» ҚБ басшысы Жантөкенов Алмаз Сұлтанұлы Жошы хан мен Бату хан тарихының еліміздің тарихымен тығыз байланысты тұлғалар екендігін баяндай келе, өзінің жеке ізденіс амалдарының төрелер тарихы жөніндегі негізді ақпараттарын кітапхана оқырмандарына насихат етті.

Автор Ұларбек Дәлейұлы кітап таныстырылымы барысындағы әрбір пікір иесіне алғысын жеткізіп, романды жазу жолында кездескен қиындықтар мен шығармашылық ізденіс соқпақтарын, жинақталған материалдар қорының көркем шығармаға сығымдап жазылған жазушылық машақат кезеңдерінен сыр шертті. Келесі кітаптарының мазмұн желісінен қысқаша ақпарат ұсынып, осынау ізденіс жолының

ел бүгіні мен болашағы үшін жазылған дүниелер екендігін басты назарда айтты. Бұл тарихи-деректі романдарды мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың өзі оқып, авторды қабылдауына шақырып, оң, шынайы бағасын жеткізгенін қуана хабарлады. Кітапхана оқырмандарының жекелеген сұрақтарына жауап беріп,

осындау таныстырылым рәсімін республика бойынша тұңғыш жасаған Ақтөбе облысына, Сақтаған Бәйішев атындағы Ақтөбе облыстық әмбебап ғылыми кітапханасына алғыс лебіздерін білдірді.

Шара соңында кітапхана аясында жасақталған «Үркер» шығармашылық орта жастары Ұларбек Дәлейұлының поэзиялық туындыларын оқыды. Исламғали Аманжол «Елес» туындысын, Алпысбаева Қызғалдақ «Айға» өлеңін, Ержігітқызы Қарлығаш «Әуен» жазбасын лирикалық әуезді ырғақта кітапхана оқырмандарына жеткізді. Бір жарым сағаттың аясында өте шыққан туындының, тарихи-деректі романның таныстырылым рәсімі зерделі оқырмандар үшін ең пайдалы парасатты сәттерлің бірі емес, бірегейіне айналғандай.

Берік Бегімұлы НҰРМҰХАМЕДОВ,
Сақтаған Бәйішев атындағы
Ақтөбе облыстық әмбебап ғылыми
кітапханасының кітапхана қызметкері,
Ақтөбе қаласы

Мемлекеттік тіл – менің тілім

Мақсаты:

1. Оқушыларға ана тілін білудің маңызын түсіндіру;

2. Ана тілі туралы жазылған ақын-дардың өлеңдерін мәнерлеп оқи білуге дағдыландыру;

3. Туған ана тілін сүйіп, оны құрметтеуге тәрбиелеу.

Көрнекілігі:

1. Бес арыстың портреті;

2. Қанатты сөздер жазылған плакаттар: «Ана тілі жоқ жерде ұлт та жоқ»;

3. Қазақтың ұлттық киімдері.

Тәрбиеші: Халықтың тәуелсіздігінің ең басты белгісі оның ана тілі, ұлттық мәдениеті. Өзінің ана тілі, ұлттық мәдениеті жоқ ел — өз алдына мемлекет болып өмір сүре алмайды. Бүгін сіздермен «Мемлекеттік тіл менің тілім» атты тәрбие сағатын өткізгелі отырмыз.

- 5 қыркүйек — Қазақстан Республикасы халықтарының тілдер мереке-сі. Ең алдымен, бұл барша елге ортақ жалпы халықтық мереке, барлық ұлт өкілдеріне көрсетілген құрмет.

Тағдырынды тамырсыздың індеті-нен қалқала!

Әр адамда өз анасынан басқа да.

Жебеп жүрер, демеп жүрер арқада,

Болуы керек құдіретті төрт ана:

Туған жері — түп қазығы, айбынды,

Туған тілі — сатылмайтын байлығы.

Туған дәстүр салт-санасы — тірегі,

Қадамыңа шуақ шашар үнемі.

Туған тарих еске алуға қаншама

Ауыр әрі қасіретті болса да.

Төрт анаға әнін жалғай алмаған,

Пенделердің басы қайда қалмаған.

Төрт анасын қорғамаған халықтың,

Ешқашан да бақ жұлдызы жанбаған.

Қасиетті бұл төрт ана — тағдырың-ның тынысы,

Төрт ана үшін болған күрес — күрес-тердің ұлысы.

Тәрбиеші: Халықтың тарихта қалуы тіліне байланысты. Тіл — халықтың жаны, сәні. Адамды мұратқа жеткізе-тін ана тілі мен ата дәстүрі. Өйткені халқымыз дәрежеге емес, дәстүрге ба-ғынған.

Қуан далам!

Қуанатын күн бүгін.

Серпіп таста,

Мұнды жүрек түндігін.

«Тіл туралы»

Заңым енді күшіне

Паш еткендей

Кескен жаңа кіндігін.

Қуан бабам!

Қуанатын жөнің бар.

Деген едің

Тіл бар жерде өмір бар.

Халық жауы атандық-ау,

Сол үшін ғұмырыңды,

Құрбан етіп жолыңда ар.

Тәрбиеші: Балалар, бұл өлеңде ай-тылып отырған, ана тілі үшін құрбан болған жандар кімдер деп ойлайсың-дар?

Оқушылар хормен: Аталарымыз Ах-мет Байтұрсынов, Шәкәрім Құдай-бердиев,

Жүсіпбек Аймауытов, Мағжан Жұ-

мабаев, Міржақып Дулатов.

Тәрбиеші: Қазақ халқы ежелден-ақ, тіл қадірін біліп, ақылды дұрыс сөзге бағына білген. Шешендерден шыққан кара сөздің өзінде өлеңге бергісіз үйлескен ырғақ болады. Сөз бен сөз ұйқасы жатады;

Үш кемеңгер дүлдүлім,
Сақтаған ел бірлігін!
Қазақта кара қылды қақ бөлген,
Төле, Әйтеке, Қазыбек билердің сөз
үлгілеріне зер салайық.

Төле би: Уа, халқым!
Көсіле шабар жерің бар!
Тау көтерген елің бар,
Қол бастайтын ерің бар,
Атадан қалған сара жолың бар.
Сөз қадірін біліңдер!

Қазыбек би:
Біз қазақ деген мал баққан елміз.
Бірақ ешкімге соқтықпай, жай жатқан елміз.

Елімізден құт-береке қашпасын деп,
Жеріміздің шетін жау баспасын деп,
Найзаға үкі таққан елміз.
Ешбір дұшпан басынбаған елміз.
Басымыздан сөзді асырмаған елміз!

Әйтеке би:
Тамыры суда тұрса да,
Уақыты жеткенде,
Құрамайтын құрақ жоқ.
Тек жақсыдан өлмейтін сөз қалады.
«Анамның тілі» әні орындалады.

Тәрбиеші: Ана тілінде сөйлеу, оған деген көзқарас — ең зор адамның, мәдениеттілік, тәрбиелік, әдептілік өлшемі болып табылады.

Оның мәні — әр адамның ана тілін отанындай, туған халқындай, өз ата-

анасындай сүйіп ардақтауында. Міне, сондықтан бүгінгі ақын-жазушыларымыз былай дейді.

Қадыр Мырзалиев «Ана тілі».

Ана тілің — біліп қой
Еркіндігің теңдігің,
Ана тілің — біліп қой
Мақтанышың, елдігің.
Ана тілің — арың бұл,
Ұятың боп тұр бете.
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тіліңді құрметте.

Мұзафар Әлімбаев

Ана тілі — біздің туған анамыз,
Анамыздай — сыйлап бағып-қағамыз.

Ана тілін бағаласақ қалай біз,
Өзіміздің сондай болмақ бағамыз.
Ана тілін кім аялай білмесе,
Анасынан безген ұл деп біліңіз.

Ана тілі — асыл күні бабамның,
Қуатымның ақ сүтіндей анамның.
Сәби шақтан бесігімде жыр тыңдап,
Туған тілді жаттап өскен балаңмын.

Туған тілім — тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылар сыр ойдағы.
Өссе тілім мен де бірге өсемін,
Өшсе тілім менде бірге өшемін.

Қасиетің, ана тілі, аз сенің,
Өзің барда ескіrmес, тозбас елім.
Сен болмасаң ұлы ақын Абай болып,

Мұқағали атты өлең жазбас еді.

Тәрбиеші: (Дихан Әбіловтың «Туған тілім!»

Туған тілім — бабам тілі — өз тілім,

Туған тілім — анам тілі — өз тілім.
 Туған тілім — заман тілі — өз тілім.
 Туған тілім — адам тілі — өз тілім.
 Туған тілде сыры терең жаным бар,
 Туған тілде әнім менен сәнім бар.
 Туған тілім тіл болудан қалса егер,
 Жүрегімді суырып-ақ алындар.
 Өз тілімдей қайда екен еркін басар,
 Тілім барда еркіме кім таласар.
 Туған тілім күрмеліп әлсіресе,
 Ыстық қаным суынып, сиқым қашар.

ҚР Әнұраны орындалады.

Барлық оқушы төмендегі өлеңді хормен айтады:

Қуан анам!
 Ұзағынан сүйініп.
 Сәтің де көп
 Кейде кеткен түңіліп.
 Ақ сүтіңнен бойға біткен тілімді
 Пір тұтамын
 Мен де алдында иіліп.
Барлық оқушы бастарын иеді.

**Балжан Жумагельдиевна
 ОТАРБАЕВА,**

**Есік көмекші мектеп-интернаты
 тәрбиешісі.
 Есік қаласы,
 Алматы облысы**

Ұстазсыз шәкірт тұл, шәкіртсіз ұстаз тұл

Тәрбие сағатының мақсаты: ұстазды құрметтеуге, сыйлауға тәрбиелеу.

Көрнекілігі: «Адал еңбек алғысым ұстазыма» кітап көрмесі. Цитаталар, тақырыптық картотека. Слайдтар.

Жүргізуші: «Ұстазсыз шәкірт тұл, шәкіртсіз ұстаз тұл» деп адам баласының кісі болып қалыптасуы көбінесе ұстазға байланысты екенін ерекше атап айтады. Ұстаз осы бір сөздің өзінде көп мағына жатыр. Өмірдегі қоғам қайраткерлері, небір данышпан адамдар, қарапайым еңбеккерлер де, бәрі-бәрі бір адамға қарыздар. Ол ұстаз. Ұстаз — адам жанын терең түсініп, жақсы білетін, қадірлі де, қастерлі, қасиетті мамандықтың иесі, өз ісінің шебері, әрі өнерлі, кішіпейіл, мейірімді, қа-

йырымды, ізетті, инабатты адам.

Жүргізуші: Ұлағатты ұстаз ең алдымен шәкіртіне өмірді, білімді үйретуші. Ұстаз шәкіртіне үйрететін нәрсесін өзі жан-жақты терең білімді және қалай үйретудің тәсілдері мен әдістерін, жақсы біледі де, шәкіртін, білімге қызықтыра, ынталандыра, түсіндіріп, оның сезімін ұшқырлап, білімін дамытады. Өмірдің қызықтарын сезіндіреді. Балалық өмірдің, ең бір қызықты кезеңдері мектепте өтеді. Сол мектептің тұлғасы — ұстаз.

Жүргізуші: Міне, жадыраған жаз өтіп, алтын күз келіп жетті. Табиғаттың осы бірі жыл мезгілін әркім-ақ сынғырлаған жез қоңырау үнімен, мектептегі мұғалімдер мен оқушылар-

дың қарбалас сағынысқан қуанышты сәттерін елестетеді. Жаңа оқу жылымен қатарлас келетін мұғалімдер күні де күздің үлесіне тиіпті. Халқымыздың – ұлы батыры Бауыржан Момышұлы: - «Ұстаздық ұлы құрмет, себебі, ұрпақтарды ұстаз тәрбиелейді. Болашақтың басшысы да, данасын да, ғылымын да, еңбекқор егіншісін де, кеншісін де ұстаз өсіреді. Өмірге ұрпақ әкелген аналарды қандай ардақтасақ, сол ұрпақты тәрбиелейтін ұстазды дәл сондай ардақтауға міндеттіміз деген болатын.

Жүргізуші: Ұстаздар мерекесіне арналған «Ұстазсыз шәкірт тұл, шәкіртсіз ұстаз тұл» атты сырласу кешіне қош келдіңіздер!

1-оқушы:

Пәктікпен, парасаттан жаратылған,
Бір асқақ тұлғасың сен дара тұрған.
Ізгілік атаулының тірліктегі
Тамыры жүрегіңнен таратылған.

Жүргізуші:

Соларменен асқарларға шығасың,
Әлем кезіп ғылым жолын қуасың.
Сәтті басқан қадамына ырза боп,
Жіпсіп арқаң, тыныстап кең тұрасың.

Жалын атып, от боп бірге жанасың,
Білім беріп, содан бақыт табасың.
Бар өмірің өрнектеліп баламен,
Жасарып бір, мәңгі жас боп қаласың.

1-оқушы:

Ұстаз деген қасиетті адам бар,
Біле білсең, сенің екі анаң бар,
Бірі – сенің туған анаң болса егер,
Екінші анаң – ұстаз деген данаң бар.
Туған анаң болмаса, ойнамас ең,
күлмес ең,

Жарық дүние нұр сәулесін көрмес ең.

Ұстаз ана болмаса сен өмірдің,
Мәні менен мағынасын білмес ең.

2-оқушы:

Ұстаз ана – болашақтың анасы,
Ұстаз ана ақыл, білім анасы.
Жүзіндегі пәк мейірімді көргенде,
Әр шәкірттің оянады санасы.
Құтты болсын, ұстаздарым, мерекен,

Артсын сенің абыройың, берекең.
Осы күні ұлы тойды тойламақ,
Қуанышты, ұзақ болсын мерекен!

3-оқушы:

Ұлы өмірге жетелеп,
Ашқан білім есігін.
Құрметтейік, мәпелеп,
Ұстаздардың есімін.
Келешекке – алтын бақ,
Қосар таудай үлесін.
Жасай берсін жарқылдап,
Ұстаз атты ұлы есім.

4-оқушы:

Сыйлар бәрін еліңіз,
Сізге жыр да, тілек те.
Шыңға өрлей беріңіз,
Білім сеуіп жүрекке.
Домбырасын қағып қап,
Төгілдірер келер саз.
Шабыты асқақ шарықтап,
Ортаға шықсын өнерпаз.

5-оқушы:

Жыр өнерін жалғаған,
Тайпалдырсын жорғасын.
Өздеріңе арнаған
Әнін жырау толғасын.
Ұстаз болған баршаға,
Ардақты жандар қаншама.
Шәкіртің күнде қуансын,

Шаршама, ұстаз, шаршама.

6-оқушы:

Ұстаз, болам өзіндей,
Үйретер, ақыл, парасат.
Аянбай еңбек етемін,
Болсыншы деп бала шат!
Тілеймін саған мол бақыт.
Еңбегің болсын жемісті!
Тілінді алып әр уақыт,
Тындырамын көп істі.

Жүргізуші:

Ұстаз жолы қиынырақ басқадан,
Жеміс күткен гүл ашпаған бақша-
дан.

Жігерің мен талантыңды жұмсамай,
Оңай боп па тәрбиелеу жақсы адам.
Осы жолдың қиялы мен өрі бар,
Сүріндірер қиын өткел жолы бар.

Жүргізуші:

Көп ізденіп алсаң биік бұл шынды,
Отырғызар шын құрметтеп төрі бар.
Ұстаз жолы қиынырақ басқадан.
Сырлары мол әлі сыртқа шықпаған,
Шаршаса да осы жолдың бойында,
Қандай жақсы шын бақытын тапса
адам!

Жүргізуші:

Мен алғаш мектеп есігін ашқаным-
да,

Күнім болып көріндің сен аспа-
нымда.

Білім болып егілдің жас жаным,
Гүлім болып төгілдің асқарымда.
Біз дегенде ұмытып бас қамын да,
Қас-қағымға қасыңнан тастадың
ба?

Ертіп кеттің елемей қиындықты,
Асқарына ғылымның бастадың да.
Қолым жетіп шын бақыт ұшпағына,
Аялы алақаныңнан ұшқанымда.

Қайда жүрсем де қасымдасың,
Адал еңбек алғысым ұстазыма.

2-жүргізуші:

Тілеуменен сәбидің шат күлгенін,
Көкіректің сәулесін жақтың небір.
Қайран ұстаз бір кезде қара шашқа,
Қаласың-ау сезбей де ақ кіргенін.
Думаны бұл ұяның тарқамаған,
Білім мен өнер жүгін арқалаған.
Жаны жаз, жанары нұр, күміс са-

май,

Бар мұнда ұстаз атты дархан адам.

1-жүргізуші:

Ұрпақпен өмір жолы жалғанады,
Көңілді күндер тусын алдан әлі.
Ән-шашу, әсем әуен, түрлі өнер,
Бүгінгі күн сіздерге арналады.

«Ұстазым» әні орындалады.

2-жүргізуші:

Бөлінді түнде ұйқың, күндіз күлкің,
Жиғандай болды өсірген ұл-қыз
мүлкің.

Сендің сен әр шәкіртке болашақта,
Болар деп жарқыраған жұлдыз бір
күн.

Бағып-қағып, күндіз-түні мәпелеп,
Болғаның жоқ анадан, әкеден кем.
Ұстаз, керек десең, самғап барып,
Көктегі күннің нұрын әперер ем.

7-оқушы: Ұстаз... жаратылысынан
өзіне айтылғанның бәрін жете тү-
сінген, көрген, естіген және аңғар-
ған нәрселердің бәрін жадында жақ-
сы сақтайтын, бұлардан еш нәрсені
ұмытпайтын.... алғыр да аңғарымпаз
ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-бі-
лімге құштар, аса қанағатшыл, жаны
асқақ және ар-намысын ардақтайтын.
Жақындарына да, жат адамдарына да
әділ..., жұрттың бәріне... жақсылық

пен ізгілік көрсетіп... қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ер-жүрек болуы керек.

1-жүргізуші: Алтын бесік — отбасы, Алтын ұя — мектеп!

Бұл екеуі де алтындай қастерлі, не-ліктен! Өйткені, отбасы адамды дүниеге әкеліп, қалыптастырып, дамытып, жетілдірсе, мектеп ақылы мен білімі азаматтық құндылықтармен толысқан, жан-жақты жетілген, өз бетімен өмір сүруге бейім, толыққанды адам

етіп тәрбиелеп шығарады. Ал, мектептегі басты тұлға — ұстаз! Ұстаздарға мың алғыс!

Қорытынды.

Клара Әзіржанқызы ҚАРАЖАНОВА,
Ж. Мырзағалиев орта мектебінің
кітапхана меңгерушісі.
Тұщықұдық селосы,
Исатай ауданы,
Атырау облысы

Әдептілік — тәрбие баспауы

Мақсаты:

1. Оқушыларды адамгершілікке, кішіпейілділікке, жаман әдеттерден аулақ болуға баулу;

2. Оқушыларға адам бойындағы ұнамды, ұнамсыз қылықтарды ажырата отырып, әдеп әліппесін бойына дарыту. «Әдеп», «әдептілік» туралы түсініктерін кеңейту;

3. Әдептілікке, сыпайылыққа тәрбиелеу.

Көрнекі құралдар: адамгершілікке, әдептілікке байланысты түрлі суреттер, өсиет-нақылдар.

Шаттық шеңбері

- Балалар, «Әдептілік белгісі — иіліп сәлем бергені» дегендей, кане, бәріміз бір-бірімізге иіліп амандасайық. (*Бәрі осылайша сәлемдеседі*)

- Бүгін біз әдептілік, адамгершілік туралы әңгімелесеміз.

Әңгімелесу:

• Әдептілік деген не? Оны қалай түсінесіңдер?

• Әдепті бала қандай деп ойлайсыңдар? Әдепті бала болғың келе ме?

• Әдепсіз дегенді қалай түсінесіңдер? Әдепсіз бала қандай болады?

• Әдептілікті бізге кім үйретеді?

Адам баласының бойында жақсы да, жаман да қасиеттер болады екен. Бізге ақылдылықты, адалдықты, қарапайым кішіпейілділікті, инабаттылықты, шыншылдықты үлкендер үйретеді. Ол — біздің ата-анамыз, ақ сүтін бере отырып, ана тілімен үйретеді. Біз оны түсініп, ата-баба салт, әдеттерін үйренеміз. Адам болатын бала — барлық жақсы қасиеттерді үйреніп, жаман мінез әдеттерден, ұнамсыз қылықтардан аулақ болуға тырысуы керек.

Мәтінмен жұмыс. «Әдептілік».

Ы. Алтынсарин

Бір жұрттың үлкен оқымысты кісісі екінші бір елдің байымен сөйлесіп тұрғанда, қастарынан бір жарлы адам өтіп бара жатып, оқымыстыға келіп, басын иіп сәлем береді.

Оқымысты басын одан да төменірек иіп сәлемдеседі.

Қасындағы бай:

- Тақсыр, осынша біліміңіз бар ғалымсыз. Сөйте тұрып, жарлы адамға соншалық иіліп сәлемдесуіңіздің мәні қалай? - деп сұрайды.

Сонда ғалым тұрып:

Ешбір ғылым-білім үйренбеген ол кісі әдептілік көрсеткенде, мен одан әдепсіз болып көрінсем, лайық па? - деген екен.

- Жарлы адам мен ғалымның кішіпейілділігі олардың қандай іс-әрекеті арқылы көрінеді?

- Әңгімеден қандай ой қорытуға болады?

Суретпен жұмыс

Сурет бойынша әңгімелету. Адамгершілік, сыпайылық қарым-қатынас қасиеттерді үйрену керектігін әңгімелеу.

Ойын «Жалғастыр».

«Не істеуге болмайды?» Осы сөз үлкен етіп жазылып көрсетіледі. Мұғалім басқы сөзін айтады, оқушы ойланып жалғастырып айтуы керек.

- Үлкендердің алдынан... (кесіп өтуге болмайды)

- Кішкене баланы... (жылатуға болмайды)

- Құстарды ... (атуға болмайды)

- Қыз баланы... (ренжітуге болмайды)

- Сабаққа... (кешігуге болмайды)

- Сыныпта... (айғайлауға болмайды)

«Не істеу керек?» (бұл да сол сияқты жүргізіледі)

- Үлкен кісіні... (сыйлау керек)

- Үлкеннің тілін... (алу керек)

- Үлкендерге... (сәлем беру керек)

- Кішілерді... (қамқорлық керек)

- Оқу құралдарын... (күтіп ұстау керек)

Оқушылар үш топқа бөлінеді. Әр топқа құпия хаттар жазылған конверттер таратылып беріледі. Жауабын әр топ ойланып, ақылдаса отырып айтады.

Хаттардың мазмұны:

1-хат. Құрметті достар! Менің көршімнің бір баласы бар. Өзі өтірікші, көзбе-көз өтірікті айта қояды. Маған күнде келіп ойнағысы келеді. Мен онымен дос болып бірге ойнайын ба?

2-хат. Құрметті достар! Менің де бір досым. Өзі мақтаншақ. Ойнап жүргенде үй ішін айтып, нәрселерін айтып, бөсіп мақтанады. Мен онысын ұнатпаймын. Бірақ ойынды жақсы ойнайды. Мен осы баламен дос болайын ба, айтындаршы?

3-хат. Құрметті достар! Партада менімен бірге бір бала отырады. Ойнап-ойнап тапсырмасын орындамай, жазбай келеді. Мұғалім сұрағанда қысылады. Сабақты менің дәптерімнен көшіріп алады. Мен бермесем, «Сен сараңсың» - дейді. Мен не істеуім керек?

Шығармашылық жұмыс. «Әдептілік ережелері»

Мұғалім балалармен түрлі суреттер арқылы «Әдептілік ережелерін» құрып, ватманға жапсырады.

Әдептілік ережелері:

- Әдепті бала қашанда сәлемдеседі. Кезіккен адамдармен амандасады, көмегі және қамқорлығы үшін алғыс айтып, кетіп бара жатқанда қоштасуды ұмытпайды;

- Әрқашан сыпайы болу керек. Сыпайылық — айналадағы адамдарға өзіңді жағымды көрсету. Байқамай біреуді ренжітіп алса, дереу кешірім сұрайды;

- Әдепті бала көлікте отырғанда үлкендерге орын береді;

- Үлкендерді, ауру адамдарды, соқыр адамдарды көшеден өткізуге көмектеседі.

Дәйексөз:

«Әдептілік, ар-ұят — адамдықтың белгісі...» деген халық мақалын сабақтың дәйексөзі ретінде түсіндіру.

Қорытындылау

- Балалар, біз бүгінгі сабағымызда әдептілік, сыпайылық жайлы сөйлестік. Әдепті, сыпайы балалар айналасындағыларға жағымды, сүйкімді екенін түсіндік. Әрдайым әдепті, сыпайы болуға, кездескен адамдармен амандасуды, кешірім сұрауды, өтінемін деген жылы сөздерді үнемі айтуға үйрендік. Жақсы мен жаман әдет қалыптарды ажыратуды, жақын адамдарға қамқорлық, оларға көмек көрсету дағдыларын үйрендік.

Гулшатай ИСАНБАЕВА,
«Үстірт орта мектебі» ММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі.
Бейнеу селосы,
Бейнеу ауданы,
Маңғыстау облысы

Білгірлер

Б.Т. ДАРМЕНОВА,
ЖОББ Амангелді
мектеп-
балабақшасының
қосымша білім беру
педагогы.
Тасқала ауданы,
Батыс Қазақстан
облысы

Мақсаты: бастауыш сынып оқушылардың меңгерген білім деңгейін анықтау, ойлау қабілеттерін дамыту, сөйлеу мәдениетін жетілдіру, білім-

ді, жан-жақты болуға үйрету.

Жүргізуші: Бүгінгі 4-сынып оқушылар арасында өтетін «Білгірлер» сайысына қош келіпсіздер! Сайыскерлерді ортаға шақырайық.

I топ. «Тапқырлар» тобы. **II топ.** «Білгіштер» тобы.

Бүгін білім сайысын бағалайтын әділқазылар алқасын таныстыруға рұқсат етіңіздер! Сайысқа келіп отырған оқушыларымызға сәттілік тілеп, әр топ жүлделі орыннан көрінсін деген тілекпен, сайысымызды

бастауға рұқсат етіңіздер.

Сайыс келесі турлардан құрылды:

1-тур «Кім білімді?»;

2-тур «Полиглот»;

3-тур «Ғажайып алаң»;

4-тур «Кім тапқыр?»;

5-тур «Кім жылдам?».

1-тур «Кім білімді?». Әр топқа ортақ 10 сұрақ беріледі. Барлық 10 сұраққа 2 минут, әрбір дұрыс жауапқа 1 ұпай)

1-топ сұрақтары:

1. Қазақтың ұлы ақыны. (Абай Құнанбаев)

2. Қазақ тілінде неше септік бар? (7 септік)

3. Жүз жасаған ақын? (Жамбыл)

4. Мәтіннің неше түрі бар? (3 түрі)

5. Сан есім қандай сұрақтарға жауап береді? (Қанша? Неше? Нешінші? Нешеу?)

6. Тұрлаусыз мүшелерді ата? (Толықтауыш, анықтауыш, пысықтауыш)

7. «Менің атым Қожа» кімнің әңгімесі? (Б. Соқпақпаев)

8. Мемлекеттік рәміздер қашан бекітілді? (1992 жылы 4 маусымда)

9. Абай Құнанбаев қай жылы дүниеге келді? (1845 ж.)

10. Қазақстан Республикасының жер көлемін ата (2,7 миллион шаршы шақырым)

2-топ сұрақтары:

1. А. Байтұрсынов кім? (Ақын, ағартушы, ғалым)

2. Біріккен сөздер дегеніміз не?

3. Қазақ халқының батыр қыздары кімдер? (Мәншүк пен Әлия)

4. Қазақстан қай жылы тәуелсіздік

алды? (1991 жылы 16 желтоқсан)

5. Қазақ тілінен дауысты дыбыстар нешеге бөлінеді? (2)

6. Дауыссыз дыбыстар нешеге бөлінеді? (3)

7. «Жетім» әңгімесін кім жазған? (М. Әуезов)

8. Ата Заңымыз қашан қабылданды? (1995 жылы 30 тамызда)

9. Президент жарлығымен Ақмола қаласы Астана деп қашан аталды? (1998 жыл 7 мамыр)

10. Абайдың қандай өлеңдерін білесіңдер? («Сабырсыз, арсыз, еріншек», т.б.)

Жүргізуші: Жарайсындар, осымен I тур аяқталды.

Келді кезек «Полиглот» шешуге, Жауаптарын беруге үш тілдерде.

Қазақ, орыс, ағылшынды білсеңіз, Жақсы баға, шәкірт, саған несібе.

2-тур «Полиглот». 2 топқа 5 сұрақтан. (Әрбір дұрыс жауапқа 2 ұпай, 5 минут уақыт беріледі)

1. Жүздің көркі — көз, ауыз көркі — ...

(Сөз — слово — word)

2. Тіл тас жарады, тас жармаса ... жарады

(Бас — голова — head)

3. Өнер алды — қызыл ...

Тіл — язык — tongue)

4. Жақсы адам байқап сөйлер, ... адам шайқап сөйлер.

(Жаман — плохой — bad)

5. ... жылатып айтар

Дұшпан күлдіртіп айтар

(Дос — друг — friend)

6. Көп сөз күміс, аз сөз ...

(Алтын — золото — gold)

7. Мектеп — кеме, білім —

(Теңіз — море — sea)

8. Денсаулық — зор ...

(Байлық — богатство — riches)

9. Білім сандығы — ...

(Кітап — книга — book)

10. Асық ойнаған азады,

... ойнаған тозады.

(Доп — мяч — ball)

Жүргізуші:

Көрермен жиналған бұл тамашаға,

Құр қарап жай отыру жараса ма?

Туыс, досқа, сыныптас, танысқа емес,

Соқ қолыңды білгірлер мен талаптыға.

3-тур «Ғажайып алаң» әрбір пәннен 2 сұрақтан. (Әрбір дұрыс жауапқа 10 ұпайдан беріледі)

Математика:

1) Жігер Күдердің немересі. Мираас Күдердің немересі емес. Жалғас Жігердің атасы емес. Жігердің атасы кім? (Күдер)

2) Менің екі қалтамда 28 теңге бар. Оң қалтамда екі теңгелік қанша болса, сол қалтамда бес теңгелік сонша. Сонда әр қалтамда қанша ақша бар. (Оң қалтада 8 теңге, сол қалтамда 20 теңге)

3) Екі қапта 100 кг картоп бар. Оның біреуінде екіншісіне қарағанда 4 кг кем. Сонда әр қапта қанша килограмм картоп бар болуы тиіс (52 және 48)

4) Әр бұтаға 3 қарғадан қонғанда 1 қарға артық қалды. Ал бұтаққа 4-ден қонғанда 1 бұтақ артық қалды. Бұтақ нешеу, қарға нешеу? (5 бұтақ 16 қарға)

Дүниетану:

1) Әлемнің жеті кереметін ата.

2) ҚР Конституция күні (30 тамыз)

3) Қай ағаш бір жазда 2000 литр суды буландырады? (Терек)

4) Ұлттық теңгеміз қашан айналымға шықты? (1993 жылы 15 қараша)

Қазақ тілі:

• «Туған жердей жер болмас, - (туған елдей ел болмас)

• Отан туралы жатқа өлең айт.

• Күш білімде, білім — (кітапта)

• «Амал қанша, абырой бергенде, бағымызға қарай» сөздері қыстырма сөздердің қай түріне жатады? (Қуанышты, ренішті, аяушылықты білдіретін)

Салт-дәстүр:

• Жаңа туған нәрестенің ең алғашқы көйлегі? (Ит көйлек)

• Түйе сүтінен жасалатын емдік сусын. (Шұбат)

• Бесік жырын айтып бер.

• Тұсау кесу рәсімі туралы не білесің?

4-тур «Кім тапқыр?» (Әріптер сөйлейді, 3 сұрақтан қойылады. Әр сұраққа 1 ұпай беріледі)

А — қазақтың ұлы ақыны. (А. Құнанбайұлы)

Ә — алғашқы оқулық. (Әліппе)

Б — қазақтың батыры. (Бөгенбай батыр)

В — Семирамиданың аспалы бағы қайда орналасқан? (Вавилон каласында)

Г — құрылыс материалдарының бірі. (Гранит)

Ғ — Т. Әубәкіров кім? (Ғарышкер)

Д – «Витамин» сөзінің аудармасы.
(Дәрумен)

Е – Қызыл кітапқа тіркелген жануар? (Елік)

Ж – Бурабайдағы көлдің ортасындағы тас. (Жұмбақтас)

З – үлкен, дәу сөздерінің синонимі. (Зор)

И – тігінші құралы. (Ине)

Й – қоңыр түсті дәрі. (Иод)

К – қазақ халқының ұлттық ойындарының бірі. (Көкпар)

Қ – атақты күйші. (Құрманғазы)

Л – ешкінің төлі. (Лақ)

М – күнге ең жақын орналасқан планета? (Меркурий)

Н – ас атасы - ... (Нан)

О – Батыс Қазақстандағы қала. (Орал)

Ө – тілсіз жау -... (Өрт)

П – өлеңмен жазылған шығарма. (Поэма)

Р – көрші мемлекеттердің бірі. (Ресей)

С – тілдің негізі не? (Сөз)

Т – үш бидің бірі. (Төле би)

Сергіту сәті. Бәріміз тұрып бойларымызды сергітіп алайық. Би билеу.

5-тур «Кім жылдам?»
(Сандар сөйлейді, сандардың орнына әріптерді қою арқылы білім туралы мақал-мәтел оқи аласындар) 5 ұпай.

Аа - 1 Әә - 2 Бб - 3 Вв - 4

Гг - 5 Ғғ - 6 Дд - 7 Ее - 8

Ее - 9 Жж - 10 Зз - 11 Ии

- 12 Йй - 13 Кк - 14 Ққ - 15

Лл - 16 Мм - 17 Нн - 18

Нң - 19 Оо - 20 Өө - 21

Пп - 22 Рр - 23 Сс - 24 Тт - 25 Уу -

26 Ұұ - 27

Үү - 28 Фф - 29 Хх - 30 һ - 31 Цц -

32 Чч - 33

Шш - 34 Щщ - 35 ь - 36 Ыы - 37 Іі

- 38 ь - 39

Әә - 40 Юю - 41 Яя - 42

1 15 37 16 — 25 20 11 3 1 13 25 37 18
25 20 18.

3 38 16 38 17 — 25 1 26 24 37 16 17 1
13 25 37 18 14 8 18.

Ақыл — тозбайтын тон,

Білім — таусылмайтын кен.

6-тур. Оратор, яғни шешендік өнері.
5 ұпай.

Жүргізуші: Әр топ 1 оқушыдан шығып тапсырманы таңдасын. Дайындыққа 2 минут уақыт беріледі. Содан соң 1 оқушы ортаға шығып тақырыпты ашып беру қажет.

Көрермендерге арналған сұрақтар:

1) Қоян жаңбыр жауып тұрғанда қандай ағаштың астында отырады? (Сулы ағаштың)

2) Судың астында қандай тас бол-

майды? (Құрғақ)

3) Жабық көзбен не көруге болады? (Түс)

4) 31 ақпан күні не болды? (31 ақпан болмайды)

5) Жаңбыр 2 күн қатарынан жауып тұруы мүмкін бе? (Жоқ, себебі, 2 күнді түн бөліп тұрады)

6) Тамақ пісірерде қазанға ең бірінші не салады? (Көз)

7-тур. Жас экспериментатор. 10 ұпай.

I топқа 2 стакан, біреуінде су. Коктейль таяқшылары. Осы таяқшылар арқылы суды бос стаканға көшіру керек.

II топқа 2 стакан, су, ағаш пробка мен шеге. Қандай эксперимент жасауға болады және де оны түсіндіру.

Осымен сайысымыздың 7 шарты да бітті. Әділқазылар алқасы оқушыларымыз жинаған ұпайларды есептесе.

Қорытынды. Марапаттау.

Аяласаң, табиғатты аяла

Мақсаты: табиғатты қорғау, сақтау қажеттігі туралы ой, ынта туғызу. Оқушылардың туған жер табиғатына деген сүйіспеншілігін арттыру. Табиғаттағы сұлулықты көре білу, эмоциялық әсер ала білуге, өз ортасында сымбатты да шыныққан тұлға болуға баулу, экологиялық мәдениетті қалыптастыру.

Тәрбие сағатының құрылымы:

1-бөлім.

I. Ұйымдастыру;

II. Тәрбие сағатының тақырыбын айтып, мақсатын хабарлау;

III. Табиғат дегеніміз не? (Саяхатшолу)

Сергіту сәті: «Мейірімділікті табиғаттан үйрен!», «Мейірімді жүрек» ойыны.

2-бөлім.

IV. Ой-толғау. (Үй тапсырмасы)

а) «Мен табиғатты сүйемін немесе табиғатпен сырласу»

ә) «Егер табиғатқа тіл бітсе...»

V. «Жүректен жүрекке» табиғатқа тілек айту.

VI. Сабақты қорыту. Ән шашу «Жас дәуірдің түлегіміз».

Мұғалім: Армысыздар, құрметті қонақтар мен ұстаздар және оқушылар! «Аяласаң, табиғатты аяла» атты ашық тәрбие сағатымызды бастаймыз.

Табиғат, Жер-Ана, Отан, Туған жер, Атамекен деген құлаққа жылы естіліп, жүрекке шаттық сезім ұялататын қасиетті қадірлі сөздер.

Адамның өзі Табиғат пен Жер-Ананың перзенті. Жер-Ананы сүйе білу оны аялау — адамның азаматтық борышы.

I. Ұйымдастыру.

Қайырлы, күн, балалар! Күнде та-

нертең сендер ояна салысымен, терезені ашып Табиғат-Анаға көз салып қарайсындар. Дәл бүгінгі күні табиғат-Ана бізді несімен қуанты, бізге не айтады? Олай болса, мен сендерді Табиғат-Анаға саяхатқа бірге шығуға шақырамын. Келісесіңдер ме? Өте керемет!

1-оқушы:

Атамекен жанға жайлы сая бау,
Ар алдында күнә болар табиғатты аямау.

Қанымызға сіңген екен сүтімен ананың,

Туған жердің табиғатын аялау.

2-оқушы:

Сұлу дала, менің сүйген өлкемсің,
Жаны жайсаң жаратылған еркемсің.

Қандай жақсы қазақ болып туғаным,

О, туған жер, тамашасың, көркемсің!

3-оқушы:

Табиғатты қорғау үшін бәріміз күресейік,

Бір-бір ағаш және гүл егейік.

Текке отырмай жасымыз бен кәріміз,

Таза ауа үшін терімізді төгейік.

4-оқушы:

Қадір тұтып табиғат қасиетін,

Әділдіктің алдында бас иетін.

«Атаңнан мал қалғанша, тал қалсын» деп,

Бабам айтқан орынды өсиетін.

III. - Ендеше, саяхатымыздың бірінші аялдмасы «Тіршілік атаулының бар арманы — ауа» деп аталады. Сөз кезегі оқушыларға беріледі.

1-оқушы: Табиғат байлықтарының ішіндегі тіршілік атаулының өмір өзегі — ауа.

Тіршілікте не дейсің ғой ең қымбат, Тіршілікте адам қымбат, сен қымбат.

Ал адамға ауа қымбат бәрінен,

Ауа қымбат, алатұғын дем қымбат.

Расында да ауадан қымбат ешнәрсе жоқ. Адам бар-жоғы бір-екі минут қана дем алмай тұра алады. Сондықтан дана халқымызда «Ауадай қажет» деген сөз бар.

Мұғалім: Иә, балалар, ауасыз өмірді елестету мүмкін емес. Ауаны ластамау әрқайсымыздың борышымыз. Ал тіршілікті сусыз елестету мүмкін бе? (*III слайд*).

Ендігі екінші аялдамамыз «Тіршілік көзі — су» деп аталады. Су қаншалықты маңызды екен?

2-оқушы: Табиғаттың көркін ажарландырып, жер бетін саялы баққа айналдыратын байлық көзі — су.

Ойлау керек Арал жайын, ел жайын,

Пәк табиғат тозып жатыр жыл сайын.

Өзімізді асыраушы табиғаттай Анамы.

Азаматтық арыңменен аялауға тұр дайын!

Мұғалім: Сонымен су — табиғаттың жаны, кара жердің сәні дедік. Ал табиғатты әдемілікке бөлеп тұрған не? Ол — өсімдіктер.

Келесі үшінші аялдамамыз «Табиғат байлығы — өсімдіктер» деп аталады. Табиғат байлығының бір тобы — жер бетіндегі әдемі өсімдіктер. Олар

туралы не айтамыз?

3-оқушы: Өсімдіктер, ағаштар табиғатымызды түрлендіріп тұрған түкті кілем сияқты. Халқымыз өсімдікті өмір өзегі деп алып, одан қамқорлығын еш аямаған. «Әкеңнен мал қалғанша тал қалсын» деген көрнекті сөз соның айғағы. Сондықтан мен осы отырған барлығыңызды өз өлкелеріңіздің өсімдіктерін біліп, оларды қорғауға шақырамын.

Мұғалім: Расында да, өлкемізді саялы баққа айналдыру әрқайсымыздың қолымыздан келеді.

Ал сол әдемі табиғатымызды әсем әнге бөлейтін не, балалар? (Құстар) (V слайд).

Олай болса, келесі аялдамамыз «Орман сәні — құстар» деп аталады. Бұл туралы не айтасындар?

4-оқушы: Табиғаттың сәні де, әні де қалықтай ұшқан құстар. Олардың әсем әндері бойымызды балқытып, еріксіз еліктіреді. Олар — біздің қанатты достарымыз. Олар — табиғат сақшылары. Егістіктің, бау-бақшаның сенімді серігі. Сондықтан ата-бабамыз құстарды қадірлеп, құрметтеген. Олар батыр ұлдарын сұңқарға, сұлу қыздарын аққуға теңеген.

Қазақтар құстарға қарап ауа-райын да болжай білген:

- Құс жүнін үрпитсе, жаңбыр жауады, ауа-райы өзгереді.
- Сары шымшық ысқырса — шынымен күз болғаны.
- Қарға қарқылдаса — қар жауады.
- Жыл құсы қаптап кетсе — көктем ерте келеді.
- Көкек қатты әрі жиі шақырса —

күн жылиды.

- Сауысқан шақылдаса, қонақ келеді.

- Ерте көктемде қарға суға шомылса, күн жылиды.

Айтсақ әніміз, ардақтасақ сәніміз, табиғаттың көркі құстарды қорғау әрқайсымыздың парызымыз.

Құстарды табиғаттың әні десек, табиғаттың сәнін келтіретін тағы да нелер деп ойлайсындар? (Хайуанаттар)

Ендеше келесі аялдамамыз «Табиғаттың сұлу мүсіні — жануарлар» деп аталады.

5-оқушы: Табиғаттың сұлу мүсіні, көрікті келбеті — жануарлар. Халқымыз ежелден-ақ жануарларды көзінің қарашығындай аялап, қамқорлыққа алған, көздері мөлдіреп тұрған қыздарын «Ботагөз» деп атаған.

Көрініс. «Аққуды атпа».

Ана:

Мана, күндіз тәуіп шал не деп кетті? Әлде өтірік, әлде шын демеп кетті. Аққумен баланы аластандар - Деді-дағы, жәйімен жөнep кетті. Тұрсаңшы, таяу қалды таң атуға, Неткен жансың санасыз жаратылған?

Манағы тәуіп шалдың айтқан сөзі. Ұмытылып кетті ме санатыңнан. Айналайын аққудың қанатынан, Қайтейін, ол да адамға бола туған. «Жетім көлге» барып қайт таң жамылып.

Әке:

Апыр-ай, қалай барам?!

Атармын аққу құсты қалай ғана?

Оқ атам қасиетке қалай ғана?

Бармаймын, бара алмаймын,

Қалай барам?!

Ана:

Жалғыз ұлдан артық па, жалған бәрі,

Балам өлсе бақыттың керегі не?

Топан су басып кетсін қалғандарын.

Құрысын онсыз сенің жалған бағын!

Мылтықты әкел! Атты ертте!

Жалған бәрі.

(Мылтықты алып, белін түйіп шығып кетеді).

Көл бетінде екі оқушы аққу биін билейді.

Бір кезде тарс еткен мылтық үні естіліп, бір аққу құлап түсіп, біреуі айналып ұшып кетеді. Қанатымен жер сабалаған аққуды көріп, дел-сал болған ана ортаға шығады. Шашы жайылған, үстінде қара киім.

Алдынан қарт шығады.

Қарт: Әй, балам!

Болмайды ғой, болмайды ғой...

Қасиет кетті көлден, сорлады ғой.

Тәуіптің айтқанының бәрі өтірік,

Атқа мін, ауылға қайт, олжаны қой...

Әйел мылтықты лақтырады. Ауыл. Әкесі қайтыс болған баланы алып шығады да, ақ төсекке салады. Ана қолын соза аққуды көрсетеді.

Ана:

Мына жатқан жетім көл, мына аққуды,

Өз қолыммен өлтірдім, аттым жаңа...

Жоқ, мен емес... Мен атпадым.

Кеше гөр, кешіре гөр, жаратқаным!

Екі қолын аспанға соза тізерлеп отырады. Балаға жақындайды.

Ана:

Қазір, ботам...

Мінеки, таң атады...

Қазір ботам аққумен ұшықтаймын.

Жазыласың, құлыным, балапаным!

(Қолын соза):

Мұғалім:

Тиме аққуға!

Мендейлердің атын ал, түйесін ал,

Тиме аққуға, аққудың киесі бар.

Мендейлердің затын ал, биесін ал,

Тиме аққуға, аққудың киесі бар.

«Аққу» биі биленеді.

Табиғат, әсемдіктің төркінісің,

Ән саламын бір сенің көркің үшін.

Бүкіл адам табынып бір өзіңе,

Сенен алып тұрғандай бар тынысын, - дегендей, кезекті биге береміз.

Мұғалім: Өте жақсы, балалар, біз табиғаттың тамаша туындыларына саяхат жасадық. Табиғат-Ана адамзат баласына бар қажетті нәрсенің барлығын да беріпті. Ол бізге дем алсын деп ауа берді, ішсін, бар қажеттіне жаратсын деп мөлдір су берді, ғажайып жасыл әлем сыйлады, орман-тоғайымыз әдемі болсын деп құсы мен әдемі аңдарын берді, қысқасы біз өмірге қажеттінің бәрін Табиғат-Анадан алады екенбіз.

Қорытынды.

**Айнұр Нұрмағанбетқызы ЗАЕВА,
Ш. Жексенбаев атындағы орта жалпы
білім беретін мектеп-балабақшасының
бастауыш сынып мұғалімі.**

**Ұялы ауылы,
Бөкей Ордасы ауданы,
Батыс Қазақстан облысы**

Төр сенікі, Қазағым!

Есте болар сол бір жылғы азабың,
Таттың дәмін ащы жала жазаның.
Егесің кең-жазира жеріңнің,
Қане, төрлет, төр сенікі, Қазағым!

Жетер енді мүсіркеуің өзгені,
Біреулер жүр сүйеу болып көздегі.
Қожайынсың көтер қане еңсенді!
Жетер енді ата-баба төзгені.

*Қазақ жері өз иесін аңсайды,
Аңсай, аңсай өзгелерден шаршайды.
Асулы ас иесімен дәмді ғой,
Өткізсек те неше ғасыр, қанша айды?*

Қорланбасын қасиетті тіліміз,
Қайта тұнсын жүректерге дініміз.
Қазақ туы желбіресін көгінде,
Ер намысты болса екен ініміз.
Төр сенікі, отыр, қане, шалқая.
Көтерілсін көңілдер бір марқая.
Бақытың ғой тек өзіңнің жерінде,
Өз ұлыңа ақыл айтсаң қартая.

Сен жайында талай жырды жазамын.
Барлығы да өзің үшін, Қазағым!
Бақ-дәулетің арылмасын басыңнан,
Қане төрлет, төр сенікі, Қазағым!

**С. НУРАКОВ,
№10 орта мектеп мұғалімі.
Белбұлақ ауылы,
Талғар ауданы,
Алматы облысы**

Аяулым Бекзатқызы МҰРАТ,
Көктем қазақ орта мектебінің
8 «А» сынып оқушысы.
Индер ауданы,
Атырау облысы

Ана қадірі

Арман анасының күнде таңертең ерте тұрып, өзі үшін еңбек ететінін көп байқамайтын. Бір күні анасы ауырып қалып, үйдің барлық жұмысы Арманға қалды. Ол таңғы ас дайындап, үйді жинап, дүкенге барып, кішкентай қарындасына қарады. Кешке қарай қатты шаршады.

Сол кезде Арман анасының мұның бәрін күн сайын еш шағымданбай атқаратынын түсінді. Анасы сауығып кеткенде, Арман оның қолын ұстап:

— Анашым, мен сіздің еңбегіңізді енді ғана түсіндім. Барлығыңыз үшін рақмет! - деді.

Анасы баласын құшағына алып:

— Балам, сенің осы сөзің мен үшін ең үлкен сый, - деп күлімсіреді.

Содан бері Арман анасына үнемі көмектесіп, оның еңбегін бағалайтын болды. Өйткені ана қадірін білу — әр баланың ең асыл міндеті.

Батырлық

Ержан атты бала ауылда ата-анасына көмектесіп жүретін. Бір күні өзеннің жағасында достарымен ойнап жүргенде кішкентай бала тайып кетіп, суға құлап қалды. Қасындағы балалар абыржып, не істерін білмей қалды.

Ержан еш саспастан үлкендерді көмекке шақырып, өзі суға жақындап, балаға ұзын ағаш созды. Бала ағаштан ұстап, жағаға шықты. Көп ұзамай үлкендер де жетіп келді. Барлығы Ержанның батылдығы мен сабырлылығына риза болды.

Осы оқиғадан кейін ауыл адамдары батырлық тек күшті болу емес, қиын сәтте қорықпай, ақылмен әрекет етіп, өзгеге көмектесу екенін түсінді. Нағыз батыр — елге пайдасын тигізіп, жақсылық жасауға әрдайым дайын тұратын адам.

Еділ Қамбарұлы ОҢҒАР,
Индербор кентіндегі Шоқан Уәлиханов
атындағы орта мектебінің 11-сынып оқушысы.

Индер ауданы,
Атырау облысы

Әжеме арнау

Әжемнің мейірімі үнемі ғой жүректе,
Жанымызға жылу сыйлап әр сәтте,
Қиындықта демеу болып, сүйеу болып,
Бақытқа бөлейді ол күнімізді әр кезде.

Әжемнің әрбір сөзі — өсиет сан,
Жүректерге шипа болып жеткендай таң.
Сабырың мен ақылыңды үлгі етемін,
Тірегімсің, таусылмайтын мейірлі жан.

Қиын кезде демеу болып қолын созған,
Атам, әжем — тірегім боп бірге болған.
Сүйеу болып сын сәттерде жаныма арқау,
Жүрегіме жігер беріп үнемі қорғап тұрған.

Жетпіс бес жасқа толдың, әже, нұрлы,
Алла берсін сізге бақытты ғұмырды,
Денсаулық серік болсын әр күнде,
Тілеймін саған мол қуаныштарды!

**Маржан Инабатқызы БИСЕМБАЕВА,
Шетпе гимназиясының 10-сынып оқушысы.**

**Шетпе ауылы,
Маңғыстау облысы**

Абайға арнау

Атаның емес, адамның болған баласы,
Абайдай аз ғой адамзаттың данасы.
Ойы – ұшқыр, ақылы – терең, ақылгөй,
Халқының ол – көзінің ағы, қарасы.

Сөздері оның әр береді адамға,
Шуақ шашып нәр береді ғаламға.
Естігенде тұла бойы шымырлап,
Көзін ашар ұйықтап жатқан надан да.

Абай ата!
Сіз – көзісіз адамдық, арлылықтың,
Жұлып түсер басын іші тарлықтың.
Адамдық пен тәрбиені толтырып,
Асыл сөзден зәулім шаһар салдырттың.

Үлгі тұтар мақтанышым – өзіңсіз,
Арылттыңыз қасиеттен төзімсіз.
Ән тыңдаймын өзіңіздің ғажайып,
Шақтарымда жабырқанқы, көңілсіз.

Қара сөздер шымырлатады бойымды,
Аттандырады қия жолға ойымды.
Кемеңгер ғып шығарады әп сәтте,
Ажыратар болат пенен шойынды.

Сусындатып ақыл, өнер, біліммен,
Көзімді ашты Абай ата кемеңгер.
Өлең толы дорба тастады алдыма,
Шимайланып асыл жіппен тігілген.

Сіздей адам болу – менің арманым,
Сіздің айтқан бес асыл іс тандарым.
Бес дұшпаннан қашық болып, шаршамай,
Талмай әрі ұғу білім тармағын.

Тәрбиелеп, ақыл айтып бірталай,
Жаман мінез, жамандықты таңдамай.
Талапты бол, үйрен, талма, оқы деп,
Дүниеге көзімді ашқан – сол Абай...

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Қазпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Экспресс почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

**Қиын
алыңыз да,
жазылыңыз!**